

A vészorszak után.

1945 május elején Európában vége lett a háborúnak, a koncentrációs táborok lakói felszabadultak, megszabadultak, lelkileg-testileg meggyötörve, sokan betegen. A járványos betegségekből a felszabadítók kigyógyították őket, a lelki megpróbáltatások következményeit azonban egész életük során hordozzák. Akik ha teheték, siettek haza Magyarországra, viszont, akik ismét foglyok lettek, csak évek múlva jöhettek haza. Másokat annyira megrázott az elszennvedett bántás, hogy más országokba vándoroltak. Így történt általánosan, a mosoni tájról elhurcoltak esetében is.

Nem könnyű a visszatérés szívszorító és szomorú pillanatait felidézni. Azok, akik túlélték a borzalmakat, már a hazafelé vezető út lehetőségeiről érdeklődtek. Egy részük az egészségi állapotuk miatt kórházi gyógykezelésre szorult, közülük többen csak hónapok múltán indulhattak hazafelé. A túlélők közül többen – bár fizikailag gyengének érezték magukat, elindultak. De a visszafelé vezető út nem volt olyan szervezett, ahogy az országból való kitoloncoláskor az történt. Mint a Szabad Mosonvármegye 1945. december 23-i cikke is közölte: “A Németországba hurcoltak közül – a brit hírszolgálat közlése szerint – eddig 34 nemzet fiait szállították haza. Kivételt képeznek a lengyel, magyar, román és a balti állampolgárok, akiknek hazaszállítása még folyamatban van”..., a magyarokért nem jelentkezett kellő időben a visszaszállító szolgálat. Saját magukra hagyatva, többségük egyénileg, kisebb csoportokban szervezte a visszautazást oly módon, amilyen lehetőség erre kínálkozott: gyalogosan, szekéren, vonattal.

A viszontagságos úton hazafelé... miről is gondolkozhattak? A lágerbeli szörnyűségekkel a hátuk mögött azért drukkoltak a hazáig vezető úton, hogy a hozzátartozók közül találnak-e valakit otthon? Az ország határához érve, kissé félve és elbizonytalanodva kérdezték önmaguktól: hogyan fogadja a visszatérőket az a haza, amely néhány hónapja a kitoloncolást az országból végrehajtotta? Van-e számukra hely, és hol az otthonuk? A kérdésre válaszként a testileg- lelkileg összetört érkezők az egyik legszörnyűbb felismeréssel találkoztak: egykori otthonaikban idegenek laktak és kérdőn tekintettek a kopogtatóra. A hozzátartozóikról senki sem tudott felvilágosítást adni, felelet nélkül maradt az utánuk való érdeklődés, a hiábavaló kutatás. Pedig várták azokat az utóintézkedéseket, amelyek visszahelyezték volna az őket megillető helyre, melyből a törvény erejénél fogva lettek ki- és megfosztva.

A törvény helyesen rendelkezett, az Ideiglenes Nemzeti Kormány már 1945. évi február hó 6-án kelt 200/M. E. számú rendeletének 1. §-a a következőket tartalmazza: “Az összes jogszabályokat, amelyek a zsidókra vonatkozó általános megkülönböztetéseket tartalmazzák, így különösen az 1938. évi XV. tc., az 1939. évi IV. tc., az 1940. évi IV. tc. 12., 40. és 41. §-ai, az 1940. évi XXXIX. tc. 4. §. /1/ bekezdését, az 1941. évi XV. tc. 9., 10., 14., 15. és 16. §-ait, az 1942. évi VIII. tc-et hatályon kívül helyezem, és alkalmaztatásukat megtiltom.

Mindazokat a törvényeket és rendeleteket, amelyek az 1. bekezdésben felsorolt törvényeknek életbelépését elrendelték, végrehajtásuk és alkalmazásuk módját szabályozták, módosították, vagy kiegészítették, teljes egészükben hatályon kívül helyezem. Hatályon kívül helyezem a más tárgyban kibocsátott törvények és rendeletek ama rendelkezéseit is, amelyek a polgári egyenjogúság elvét sértik”.

Sajnos a hatóságok nem gondoskodtak a hazatért üldözöttek valóságos és maradéktalan birtokukba való visszahelyezéséről. Hazajöttek, itt voltak, hozzátartozók, otthon, lakás, berendezés, személyes holmi, ruhanemű nélkül. Mindent újra kellett kezdeni, összeszedni a tulajdonukból azt, amit megtaláltak, visszakaptak, visszakértek, követeltek. Munkát, megélhetést kellett keresni, jövedelemről kellett gondoskodni. Ez kezdetben a veszett háború után, katonailag megszállt országban, mérhetetlen nehéz volt. Ehhez kérhettek hatósági segítséget, melynek hol lett eredménye, hol nem. Hisz figyelmeztetni kellett a magasabb hatóságoknak a helyi tisztségviselőket, hogy a hazatért üldözötteket a rendeletek előírásai szerint segítsék a saját tulajdonuk visszaszerzésében, és ne akadályozzák őket. Megalázó helyzet a saját tulajdonért való "kilincselés", nem csoda, hogy végül a hiábavaló keresésbe a többségük belefáradt. Hisz súlyos a mérhetetlen bánat és szomorúság minden életben maradtnak, szülei, gyermekei, rokonai, szerettei elvesztése miatt. A hozzátartozókat, rokonokat hiába várták. A Vöröskereszt és más kereső szolgálatok útján történő keresés alig-alig járt eredménnyel. Akkoriban már köztudott – a túlélők elbeszéléseiből is – hogy a munkára alkalmatlannak ítéltetett, gyermekeket, öregeket, betegeket a koncentrációs táborokban meggyilkolták, rendszerint a megérkezésük után hamarosan. Nem történt meg a hatóságok részéről hivatalból az elpusztultak holtá nyilvánítása, az özvegyek hadiözvegyé, az árvák hadiárvákká nyilvánítása. A hazatértek kellett ezt kezdeményezni, kérni azoktól a hivataloktól, illetve azok jogutódjaitól, melyek nagy pontossággal, ügybuzgalommal, hozzáértéssel véghezvitték jogfosztásukat és halálba küldésüket.

Csonkává váltak a családok. A veszteség nagyon nagy, sajnos a számuk nem ismeretes. Ahogy nincs pontos adatunk arról, hogy területünkről hány zsidószármazású embert száműztek, közülük szám szerint hányan semmisültek meg, nem ismerjük pontosan azok számát sem, akiknek sikerült túlélniük a haláltáborokat. Azt sem tudjuk pontosan, hogy a túlélők közül hányan nem tértek véglegesen vissza abba az országba, ahol annyi megalázásban és szenvedésben részesültek. Ezekkel a felmérésekkel a mai napig adósai vagyunk a szenvedő embertársainknak, és magunknak.

Gyászoltak a visszatérők, siratták az elpusztított hozzátartozóikat. Ez a gyász azonban merőben más, mint amikor a szemünk előtt hal meg a hozzánk közelálló szeretett lény. Aki betegséggel gyógykezelés alatt áll, és előttünk zajlik le a számunkra érthetetlen elmúlási folyamat. A halállal az élő soha nem tud megértően szembenézni. Gyógyírt is ritkán talál a lelki fájdalmakra, de az elhalt szeretett tetemét eltemetheti, megsirathatja, a sírt tetszése szerint látogathatja, imával, virággal, gyertyagyújtással enyhítheti a fájdalmát. De azokat a halottakat, akiknek csak képzeletből, vagy elbeszélésből vettük a halálhírét, nem tudjuk az elhalálkozás helyét és okát, nagyon nehéz a tudatunkban nyugvópontra helyezni. Ők a temetetlen halottaink, akik névtelenül, regisztrálás nélkül, embertelen módon a tömeges megsemmisítés áldozataivá váltak. A gyászolóktól még azt is elvárták, hogy ezt a veszteséget – a többihez hasonlóan – csendben, megfelelő fegyelemmel viseljék, könnyek és lehetőleg kérdezettség nélkül vegyék tudomásul, és nyugodjanak meg a megváltozhatatlanban. A "Miért"-re soha nincs válasz! Ezért a fájdalmat picit enyhítve még az is elegendő, hogy az emberi tetemből készült szappant temethettek a mosoni izraelita temetőben 1947. őszén. A szappantemetésekről Schwarcz Sándor egykori auschwitzzi fogoly, debreceni lakos a Hajdú-Bihari Napló 1995. július 10-i számában a következő versben emlékezett:

“AUSCHWITZI SZAPPAN.

Kicsi szögletes, mint a játék kocka
Szappan. Színe: zöldes szürke
Illatosítatlan. Emberzsírból készült
R.J. F. Reinnos Juden Fett. Színtiszta Zsidó

Zsiradék

Emberzsírból, ami lecsurgott a kemencék tűzéből
 Német vegyészek technológiájával
 Auschwitz termék foglyok részére mosdásra
 Fiának készült Anyja zsírjából
 Lányának főzték Apja húsából
 Kockába préselték a Szülőket
 Tisztálkodó tárgyakká formálták
 Most simogatva szívünkhöz emeljük
 Jaj Szülők! Szappanba test nélkül
 Vízről féltve díszurnába tesszük
 Majd végtisztességgel, eltemetjük
 Idők végtelenjébe együtt, porladunk
 A szappan nélküli halottakkal.”

A mosoni Izraelita temetőben is eltemetésre került ez a “szappan”, melyet 1947. őszén Stadler Gréti, özv. Szigeti Béláné és Löwin Miklós hoztak Auschwitz-ból. Sajnos nincs emlékmű, mely pontosan megjelölné az eltemetés helyét a temetőben. A temető bejáratától jobbra, a kőfal mellett, Löwin János sírja közelében történt az eltemetés, a még élők emlékezete szerint.

A koncentrációs lágerekből visszatértek legyengültek és betegesek voltak. A DEGO (Deportáltakat Gondozó Bizottság Budapest) szanatóriumi gyógykezeléssel segített a betegeken. A legyengültek felerősítést három hetes pihentető építőtábori részvétellel (Pécs) segítették. A JOINT élelmiszert, ruhát juttatott a rászorulóknak. Az élet mégis megindult.

A mosoni tájon megszűnt az oroszvári, darnózseli, mosonszentjánosi fiók-hitközség, mivel alig jött vissza egy-két személy. Oroszváron, Darnózselin, Mosonszentjánoson lebontásra kerültek az imaházak. Oroszváron megszűnt a temető, Darnózselin szerencsére megmaradt, igaz, nagyon elhanyagolt.

Rajkán 1945. után megalakult az izraelita hitközség Löwin Pál elnök vezetésével, 13 fővel. Az imaház romossá vált és később a rituális fürdővel és más melléképületekkel együtt lebontásra került. A temető ma is megvan, sajnos elhanyagolt állapotban. Az egykori rabbi-lakásul szolgáló és mellette lévő épületeket eladták lakás céljára, így azok is megvannak. Ma Rajkán a közel 200 fős izraelita közösségből sajnos nem él senki. A több évszázados közösség a vézkorszakban és annak következményeképp semmivé vált! Nem készült emlékmű az áldozatokról, az általunk ismert neveket a következőkben közöljük az eddigi gyűjtések eredménye alapján:

Adler Szigfrid 57 éves	Adler János 15 éves	Deutsch Hermann 72 éves
Deutsch László 36 éves	Deutsch Lászlóné 33 éves	Deutsch Lajos 13 éves
Deutsch Aladár 12 éves	Deutsch Miklós 11 éves	Deutsch Ibolya 8 éves
Deutsch Sándor 7 éves	Deutsch Ernő 5 éves	Deutsch Ferenc 3 éves
Gelehrter Aladár 24 éves	Gelehrter József 63 éves	Goldberger Sándor 43 éves
Goldberger Sándorné 35 éves	Goldberger Irén 12 éves	Özv.Goldstein Gyuláné 74 éves

Hoff Lipót 19 éves	Jusztitz Hugó 40 éves	Özv.Jusztitz Simonné 79 éves
Kurlander Bernát 40 éves	Kurz Lipót 69 éves	Kurz Lipótné 64 éves
Klein Sándorné 39 éves	Bucheister Salamon 78 éves	Klein Róza 13 éves
Klein Andor 6 éves	Klein Rudolf 8 éves	Krausz Mózes 36 éves
Krausz Mózesné 37 éves	Krausz Ilona 12 éves	Krausz Judit 9 éves
Krausz József 8 éves	Krausz Zelmina 5 éves	Kurcz Ferenc 61 éves
Kurcz Ferencné 52 éves	Kurcz Miklós 20 éves	Kurcz Anna 53 éves
Klinger Miksáné 38 éves	Klinger Ede 8 éves	Klinger Margit 6 éves
Özv.Klinger Józsefné 52 éves	Klinger Ignác 39 éves	Klinger Gyula 48 éves
Klinger Gyuláné 41 éves	Lang Jenő 54 éves	Lang Jenőné 50 éves
Lang Eszter 19 éves	Lang Frida 17 éves	Lang Gyula 15 éves
Lang Lajos 14 éves	Lang Béla 5 éves	Lang Miklós 8 éves
Lang Róbert 7 hónapos	Löwin Mór 45 éves	Löwin Mórné 42 éves
Löwin Dorottya 15 éves	Löwin Irén 13 éves	Löwin Judit 9 éves
Löwin Cecilia 59 éves	Löwin Pálné 33 éves	Löwin Tibor 8 éves
Löwin Éva Irén 4 éves	Löwin Bernát 42 éves	Löwin Bernátné 39 éves
Löwin Andor 10 éves	Löwin Róbert 6 éves	Löwin Sándor 6 hónapos
Mautner Pál 43 éves	Mautner Pálné 41 éves	Mautner László 7 éves
Mautner Tibor Miklós 4 éves	Neuberger Hanni 58 éves	Neuberger Gizella 56 éves
Reisner Aladár 35 éves	Reisner Aladárné 21 éves	Reisner Ernő 1 éves
Reisner Ferenc 39 éves	Reisner Ferencné 31 éves	Reisner Áron 9 éves
Reisner Zsuzsanna 5 éves	Reisner Éva 2 éves	Reisner Béla 38 éves
Reisner Béláné 37 éves	Reisner Róbert 9 éves	Reisner Sándor 7 éves
Reisner Tibor 6 éves	Rosenberg Lajos 39 éves	Rosenberg Lajosné 37 éves
Rosenberg Ágota 9 éves	Silberberg Ábrahámné 77 éves	Silberberg Nándor 41 éves
Silberberg Zsigmondné 32 éves	Silberberg Judit 10 éves	Silberberg Adolf 8 éves

Silberberg Karola 6 éves	Spuller Zsigmond 43 éves	Spuller Zsigmondné 35 éves
Spuller Miklós 9 éves	Spuller György 8 éves	Spuller Jenő 41 éves
Spuller Jenőné 32 éves	Spuller Judit 5 éves	Spuller József Rezső 54 éves
Spuller József Rezsőné 45 éves	Spuller Miksa 23 éves	Spuller Éva 19 éves
Schwarcz Izidor 47 éves	Schwarcz Izidorné 59 éves	Schick Ignác 67 éves
Schick Ignácné 68 éves	Stern Bernát 32 éves	Stern Bernátné 34 éves
Stern Ernő 8 éves	Stern László 1 éves	Steiner Miksáné 67 éves
Tródl Gábor 49 éves	Tródl Gáborné 45 éves	Tródl Irma 21 éves
Tródl Norbert 13 éves	Özv.Szendrovich Mórné 62 év.	Mandel Dávidné 40 éves
Ungár Izidor 63 éves	Ungár Izidorné 54 éves	Ungár Edit 14 éves
Ungár Miklós 14 éves	Weisz Jakab 44 éves	Weisz Jakabné 36 éves
Weisz Éva 2 éves	Weisz Anna 77 éves	Weisz Franciska 72 éves
Weisz Erzsébet 80 éves	Weisz Ignácné 47 éves	Weisz György 17 éves
Weisz Zoltán 15 éves	Weisz József 59 éves	Weisz Józsefné 46 éves
Weisz Anna 13 éves	Weisz Sándor 50 éves	Weisz Sándorné 40 éves
Weisz Róbert 9 éves	Weisz Ottó 7 éves	Weisz Ignác 82 éves
Weisz Ignácné 71 éves	Weisz Dezső 38 éves	Weisz József 30 éves
Weisz Vilmosné 57 éves	Weisz Miksa 25 éves	Wolf Adolfné 55 éves

A rajkai Hitközséghez Oroszvár, Hegyeshalom és Dunakiliti községek tartoztak, ahonnan felsoroljuk az áldozatokat:

Adler László 40 éves	Özv.Dux Henrikné 74 éves	Epstein Berta 48 éves
Özv.Epstein Mihályné 75 éves	Neumann Miklós 34 éves	Neumann Miklósné 32 éves
Neumann Aranka 7 éves	Neumann György 1 éves	Steiner Mária 2 éves
Weisz Rudolf 44 éves	Weisz Rudolfné 40 éves	Weisz Miklós 13 éves

Weisz Róbert 8 éves

Weisz Éva 6 éves.

Mosonmagyaróváron 1945-ben a hazatérések után Stadler Ottó elnökletével megalakult az Izraelita Hitközség. Fontos és tevékeny munkát végeztek: Weisz Artúr, Bass László, Deutsch Ernő, Weisz Sándor, Silberberg Hermann, Klinger Miksa (Maxi), Buzási (Breiner) Árpád, Feigelstock Ernő, Fonyó (Feigelstock) Zsigmond és Löwin Miklós. Nagy szükség volt a munkájukra, segíteni kellett a közösség tagjait. Hisz gond volt a napi megélhetés, a napi étkezés. A napi ellátási gondok enyhítésére a JOINT támogatásával és anyagi segítségével közös konyhát hoztak létre Mosonban. Szerencsére itt megmaradt – ha rongált állapotban is – az imaház és a teljes rituális épület-együttes, a lakásokkal együtt, és a Fürdő utca 6. szám alatt működtették a konyhát. Itt naponta meleg ételt fogyaszthattak a közösség tagjai. Ez kezdetben nagy segítséget nyújtott, hisz a visszatérteknek sem lakása, sem berendezése és természetesen a főzéshez szükséges edények hiányoztak. Izgatott sürgés-forgás előzte meg az ebéd előkészítést és ebben segített, aki csak tudott. Nem ismerték a közös konyhát, az asszonyok különösen hasznossá tették magukat a konyhai munkában, az előkészítésben. Hagymát, burgonyát tisztítottak, babot válogattak, edényeket tisztogatták. A mosoni JOINT-konyha fő specialitása a sólet, talán túl gyakran is. A JOINT a konyhán túlmenően, csomag-adományokkal, ruhaneművel, cipővel, élelmiszerekkel: tejpor, kakaó, konzerv, stb-vel segítette a kezdeti nehézségeket elviselni.

Lassú folyamat vezetett el ahhoz, hogy kezdtek a túlélők magukra találni. Tudomásul kellett venni a fájdalmas veszteségeket, újabb hazatérőkre nem számíhattak, habár sokan még több év múlva is keresték szeretteiket.

A hazatérteknek új egzisztenciát kellett alapítaniuk. Természetes törekvésük volt, hogy visszakapják ingóságaikat, helyrehozzák és berendezzék kifosztott, megrongált lakásaikat, ehhez igényelhetek az Elhagyott Javaktól is különböző ingóságokat. Törekedtek arra, hogy mielőbb hozzájussanak elvett üzleteikhez és felszereléseikhez. Ehhez azonban nem kaptak megfelelő segítséget sem a központi kormányzattól, sem a helyi közigazgatási szervektől. Általában a régi életüket akarták folytatni: visszatértek korábbi foglalkozásukhoz, iparendélyt váltottak, kereskedtek.

1947. év elején, Mosonmagyaróváron a Joint felmérése szerint újjáéledt a Status Quo hitközség. A zsinagógát rendbe hozták, az összezsúfolt holmikat kipakolták, a betört ablakokat és ajtókat kijavították.

1948. szeptember 26-án a Mosonmagyaróvári Izraelita Járási Hitközség a deportálásban és a munkaszolgálatban elpusztult mártírjai emlékének megörökítésére emléktáblát állított az újjáépített templomban. Az ünnepélyen Ortutay Gyula vallás- és közoktatási miniszter is részt vett.

Az emléktáblákon a következő nevek szerepelnek, melyeket kiegészítettünk, helyesbítettünk, az ismertté vált életkorokkal:

Adler Rózsi

Back Ármin 73 éves

Back Erzsébet 44 éves

Back Antal 49 éves

Bass Rafael 69 éves

Bass Rafaelné 53 éves

Baumel Gyula 44 éves	Berger Sándor 53 éves	Berger Sándorné 43 éves
Berger Ödön 14 éves	Berger István (András) 5 éves	Özv.Berger Frigyesné 52 éves
Özv.Borak Bernátné	Bozi Istvánné 45 éves	Bozi Andra (Alexandra) 7 éves
Brandtner Gyuláné 75 éves	Brandtner Renée 47 éves	Braun Józsefné 75 éves
Braun Mór 44 éves	Braun Mórné 36 éves	Braun György 5 éves
Braun Judit 2 éves	Breiner Árpádné 32 éves	Breiner Jakabné 70 éves
Breiner László 27 éves	Breiner Boriska 8 éves	Breiner Márta 6 éves
Breiner Jenő 33 éves	Breiner Jenőné 31 éves	Breiner Évike 4 éves
Berl Mór 72 éves	Bernát Sándor 40 éves	Bernát Sándorné 36 éves
Bernát Ági 12 éves	Bernát Dénes 9 éves	Bernát Gizi 10 éves
Bernát Karcsi 3 éves	Dániel Béla 43 éves	Dániel Béláné 35 éves
Dániel Dönci 11 éves	Dániel Pisti 6 éves	Deutsch Imréné 28 éves
Deutsch Peti 7 napos	Deutsch Jakabné 80 éves	Deutsch Ignác 41 éves
Feigelstock Lipótné 74 éves	Feigelstock József 50 éves	Feigelstock Ernőné 35 éves
Feigelstock Erika 8 éves	Feigelstock Zsigmondné 33 év.	Feldmann Márton 76 éves
Feldmann Gizella 43 éves	Feldmann Zsuzsa 48 éves	Feldmann Gyula 44 éves
Feldmár Izidor 64 éves	Feldmár Izidorné 52 éves	Feldmár Ferenc
Fischer Márton 67 éves	Fischer Mártonné 66 éves	Fischer Béla
Fischer Miksa 69 éves	Fischer Miksáné 69 éves	Fischer Erzsébet 36 éves
Fischer Imre 38 éves	Fischer Lajos 27 éves	Fischer Béla 34 éves
Fischer Béláné 27 éves	Fischer Öcsi (László) 1 éves	Fischer Ignác 86 éves
Fischer Ignácné 86 éves	Fischer Anna 58 éves	Fleischmann Miksáné 79 éves
Fleischmann Miklósné 38 éves	Fleischmann Andor 15 éves	Fleischmann Lajos 13 éves
Fleischmann Klári 17 éves	Franck Lajos 43 éves	Franck Lajosné 37 éves
Franck Zsuzsi 10 éves	Freund Ottó 35 éves	Freund Ottóné 31 éves

Freund András 2 éves	Friedmann Simon (Sándor) 52	Friedmann Pál 34 éves
Friedmann Gizella 56 éves	Friedmann Irén 53 éves	Frischmann Oszkár 46 éves
Frischmann Oszkárné	Galambos Elekné 40 éves	Galambos Sanyi 10 éves
Galambos Ernő 12 éves	Galambos Évi 13 éves	Geiger Károly 61 éves
Geiger Károlyné 56 éves	Geiger Zsigmond 27 éves	Geiger Richárd 29 éves
Gerstl Gyula 47 éves	Gerstl Gyuláné 44 éves	Gerstl Tibor 16 éves
Gerstl Jutka 12 éves	Gerstl Vilmos 59 éves	Gerstl Vilmosné 53 éves
Gerstmann Károly 47 éves	Gerstmann Károlyné 38 éves	Gerstmann Pali 9 éves
Gróf Izidor 48 éves	Gróf Salamon 62 éves	Gróf Salamonné 58 éves
Grünbaum Ferencné 35 éves	Grünbaum Ági 11 éves	Grünbaum Évi 11 éves
György Györgyné	György Zsuzsi	Hajnal József
Hajnal Józsefné	Hajnal Erzsébet 36 éves	Hajnal Sándor 40 éves
Halász György dr. 48 éves	Hecksch Adolf 61 éves	Hecksh Adolfné 53 éves
Hild Salamon 53 éves	Hild Salamonné 46 éves	Hild Erzsébet
Hild Judit 17 éves	Hirschler Bernátné özv. 74 é.	Hirschler Béla 32 éves
Hirschfeld Mór 68 éves	Hirschfeld Mórné 56 éves	Hirschfeld Ruti 9 éves
Hoffmann Ede 68 éves	Hoffmann Edéné 59 éves	Hoffner Elekné dr. 75 éves
Hoffstadter Árminné 46 é.	Hoffstadter Sándor 17 éves	Illés Ernőné 49 éves
Illés Nusi 11 éves	Juszt Ernőné 32 éves	Kelen Gábor 67 éves
Kelen Gáborné 56 éves	Kelen László 36 éves	Kelen Lászlóné 25 éves
Kesztler Mórné özv. 83 é.	Kiss Imre 49 éves	Klein Béla dr.főrabbi 54 éves
Klein Béláné 46 éves	Klinger Alfréd 41 éves	Klinger Alfrédné 35 éves
Klinger Edit 11 éves	Knapp Gábor	Knapp Gáborné
Knapp Mór 52 éves	Knapp Jakab 66 éves	Knapp Jakabné 60 éves
Knapp Albert 39 éves	Knapp Albertné 40 éves	Knapp Zsuzsi 3 éves
Knapp Lipót (Leopold) 62	Knapp Regina 55 éves	Kohn Mórné özv.

Kohn Arnold 64 éves	Kornfeld Ferenc 62 éves	Kovács Lajos 52 éves
Kovács Lajosné 47 éves	Kurz Antal 57 éves	Kurz Antalné 36 éves
Krausz Szerén		
Kurcz Ernő 45 éves	Kurcz Ernőné 48 éves	Kurcz Walter 23 éves
Kurcz Ottó 18 éves	Kurcz József (Jenő) 51 éves	Kurcz Józsefné (Jenőné) 45 év.
Kurcz Pali 11 éves	Kurcz Lajos 48 éves	Kurcz Malvin 53 éves
Lakatos Hugóné	Löwin Manó 58 éves	Löwin Manóné 50 éves
Löwin Károly 58 éves	Löwin Károlyné 32 éves	Löwin Gusztáv 66 éves
Löwin Gusztávné 49 éves	Löwin Jakab dr. 59 éves	Löwin Jakabné 54 éves
Löwin Artur 60 éves	Löwin Arturné 61 éves	Löwin Adél 63 éves
Löwin Ilona 57 éves	Löwin Frida 51 éves	Löwin Aranka 46 éves
Malcz Ármin dr. 53 éves	Malcz Árminné 49 éves	Masesz Adél 49 éves
Masesz Sándor 37 éves	Menczer Lajos 74 éves	Menczer Lajosné 75 éves
Menczer Jenő 29 éves	Menczer Karolin 42 éves	Miklós Ede 44 éves
Miklós Edéné 51 éves	Nemes Zsigmond 69 éves	Nemes Zsigmondné 66 éves
Neumann Mór 84 éves	Orbán József dr. 28 éves	Orbán Mór 61 éves
Orbán Mórné 54 éves	Ösztreicher Lázárné özv. 91 éves	Pollák Henrikné 63 éves
Pollák Sándor 52 éves	Pollák Sándorné 49 éves	Pollák Évi 6 éves
Pollák Gyuláné 71 éves	Pollák Mór 36 éves	Rákos Béla 54 éves
Rákos Béláné 54 éves	Rab Györgyné 32 éves	Reichenberg Adolf 54 éves
Rehberger Ferenc 39 éves	Rehberger Ferencné 34 éves	Rehberger Lajos (Lázár) 69 év.
	Rehberger Laura 6 éves	
Rehberger Zsuzsi	Rehberger Erzsébet (Elza) 42	Rosenbaum Ferencné
Rosenbaum Rózsi 34 éves	Rosenbaum Samu 46 éves	Rosenbaum Miksa (Márton) 30
Rosenbaum Jenő 38 éves	Rosenbaum Jenőné 36 éves	Rosenbaum Ferenc 5 éves
Rosenberg József 52 éves	Rosenberg Józsefné 42 éves	Rosenberg Klári 16 éves
Rothauser Jenőné 59 éves	Scheiber Pál 55 éves	Scheiber Pálné 54 éves

Schlésinger Manó 48 éves	Schlésinger Manóné 48 éves	Schlésinger Lívia 16 éves
Schlésinger Gyuri 11 éves	Schlésinger Dezső 48 éves	Schneider Károly 54 éves
Schneider Károlyné	Schneider Gyuri 11 éves	Schneider Salamon 72 éves
Schusiczky Pál 58 éves	Schusiczky György 19 éves	Schwarz Lajos 42 éves
Schwarz Mária 12 éves	Singer Herman 68 éves	Singer Hermanné
Singer Béla 35 éves	Singer Béláné	Singer Adolf 39 éves
Singer Adolfné 45 éves	Singer Zsuzsi 7 éves	Singer Robi 2 éves
Singer Izidor 38 éves	Singer Izidorné	Singer Ági
Singer Dávid 22 éves	Singer Benjaminsz 75 éves	Singer Aranka 44 éves
Singer Erzsébet 46 éves	Singer László 37 éves	Singer Józsefné 43 éves
Singer Tomy 13 éves	Singer Gyurika 6 éves	Silberberg Adolfné özv.
Silberberg Ferenc	Silberberg Jenőné 39 éves	Silberberg Sanyi 10 éves
Silberberg Marika 7 éves	Spitzer Adolf 68 éves	Spitzer Adolfné 61 éves
Springer Lipótné özv.	Springer Ferenc 64 éves	Springer Hugó Dr. 32 éves
Stadler Ottóné 46 éves	Stadler Imre 14 éves	Stadler Károly Dr. 51 éves
Stadler Károlyné 51 éves	Stadler Peti 12 éves	Stadler Ignác Dr. 62 éves
Steiner Ignác 66 éves	Steiner Ignácné 61 éves	Steiner László 38 éves
Steiner Oszkár 42 éves	Steiner Oszkárné 37 éves	Steiner Józsi 10 éves
Steiner Sári 6 éves	Steiner Zsigmond 83 éves	Steiner Miksa 67 éves
Steiner Miksáné 60 éves	Steiner Ferenc 27 éves	Steiner Dezső 23 éves
Steiner Olga 56 éves	Steiner László 43 éves	Steiner Lászlóné 42 éves
Steiner Imre 11 éves	Steiner Mihály (Miksa) 36 éves	Steiner Mihályné (Miksáné) 40 éves
Stern Ernő 59 éves	Stern Hedvig	Strasser Samuné 69 éves
Sommer Adolfné dr.	Sugár Ignácné	Löwy László
Sussmann Ferenc 51 éves	Sussmann Ferencné 51 éves	Sussmann Oszkár 55 éves
Sussmann Oszkárné 51 é.	Sussmann Kornél 23 éves	Szász Adolf 59 éves
Szász Adolfné 56 éves	Szauer Emil 55 éves	Szauer Emilné 43 éves

Szauer Klári 18 éves	Szauer Zoli 11 éves	Szalczér Lászlóné 36 éves
Szalczér Bandika 3 éves	Szigeti Bernát 69 éves	Szigeti Bernátné 65 éves
Szigeti Béla 42 éves	Szigeti Pista 14 éves	Szigeti Emil 30 éves
Szidon Mór Dr. 69 éves	Szidon Mórné 63 éves	Ungár Lipót 63 éves
Ungár Lipótné 61 éves	Ungár Ella 33 éves	Ungár Walter 23 éves
Ungár Ottó 21 éves	Ungár Olga 54 éves	Vámos Albinné Dr. 52 éves
Weinberger Anna 65 éves	Weisz Emil 56 éves	Weisz Emilné 44 éves
Weisz Imre 16 éves	Weisz Adolf 85 éves	Weisz Regina 50 éves
Weisz Henrik 60 éves	Weisz Henrikné 45 éves	Weisz Tibor 19 éves
Weisz Évi 15 éves	Weisz Lujza 69 éves	Weisz Sáli (Salamon) 33 éves
Weisz Gyuláné Dr. 49 éves	Weisz Magda 20 éves	Weisz Jakabné 81 éves
Weisz Lajos Dr. 62 éves	Weisz Lajosné 53 éves	Weisz Egon 26 éves
Weisz Ottó 17 éves	Weisz Lajos 57 éves	Weisz Lajosné 52 éves
Weisz Lajos 47 éves	Weisz Lajosné 46 éves	Weisz Évi 16 éves
Weisz Ignác 65 éves	Weisz Ignácné 75 éves	Weisz Dezső 36 éves
Weisz Dezsőné	Weisz Évi 2 éves	Weisz Ignácné 61 éves
Weiner Miksa 53 éves	Weiner Miksáné 64 éves	Weiner Rózsi 23 éves
Weiner Henrik 64 éves	Weiner Rezső 18 éves	Weiner Berta 54 éves
Weiner Márkus 57 éves	Weltner Jakab 49 éves	Weltner Jakabné 50 éves
Wigh Adolfné	Wittmann Józsefné 59 éves	Wittmann Ottó 29 éves
Zeiden Lipót 60 éves	Zeiden Lipótné 46 éves	Zeiden Janka 21 éves
Zeiden Lilly 15 éves	Lakatos Lajos Dr.	Berger Gyuláné 72 éves
Berger Béla 51 éves	Berger Béláné 34 éves	Berger Zsuzsi 10 éves
Bloch Manó Dr. 58 éves	Bloch Manóné 46 éves	Bloch Paula 56 éves
Breuer Rezső Dr. 53 éves	Breuer Rezsőné 53 éves	Deutsch Alfréd 56 éves
Deutsch Alfrédné 48 éves	Deutsch Lajos 9 éves	Deutsch Zsuzsa 13 éves
Deutsch István 17 éves	Deutsch Vilmosné 74 éves	Deutsch Etelka 70 éves

Farkas Lajosné 68 éves	Farkas László 41 éves	Farkas Lászlóné 38 éves
Farkas Éva 8 éves	Gellei Ernő 43 éves	Gellei Ernóné 38 éves
Gellei Tibor 15 éves	Gellei Frigyes 11 éves	Goldstein Mórné 77 éves
Goldstein Jakab 50 éves	Goldstein Jakabné 42 éves	Goldstein Iván 9 éves
Goldstein Tibor 11 éves	Goldberger Bernát 71 éves	Goldberger Bernátné 68 éves
Gróf Árpád 44 éves	Gróf Árpádné 40 éves	Hirschler Géza 28 éves
Hirschler László 23 éves	Hirschler Oszkárné özv. 52 éves	Hirschler Ilona 30 éves
Hirschler Rozália 27 éves	Kohn Miksa 69 éves	Kohn Miksáné 69 éves
Krausz Gézáné 65 éves	Krausz Irma 35 éves	Krausz Sándor
Krausz Sándorné	Krausz Dezső 32 éves	Löwin Hugó 52 éves
Lunczer Ferdinánd 52 éves	Lunczer Júlia 49 éves	Neumann Árpád
Neumann Árpádné	Schaffer Janka 63 éves	Schay Miksa 72 éves
Schay Miksáné 56 éves	Schlésinger Henrik 80 éves	Schlésinger Henrikné 62 éves
Scheiber Lipót 63 éves	Scheiber Olga 24 éves	Schwarz Dezső
Schwarz Júlia 21 éves	Schwarz Salamon 43 éves	Schwarz Salamonné 41 éves
Singer Géza 51 éves	Singer Gézáné 48 éves	Spitzer Jenőné 50 éves
Spitzer János 16 éves	Spitzer Andor 14 éves	Stadler Emília
Steiner Béláné 40 éves	Steiner Ferenc 11 éves	Steiner László 38 éves
Steiner Endre 9 éves	Steiner Sándor 38 éves	Steiner Sándorné 36 éves
Steiner Judit 7 éves	Szarvas Henrik 54 éves	Szende Gyuláné özv. 49 éves
Ungár Dávidné 42 éves	Ungár Károly 11 éves	Ungár Piroska 20 éves
Wittmann Simonné 68 éves	Wittmann Irma 48 éves	Wittmann Rózsi 38 éves
Winkler Vilmosné özv. 50 éves	Deutsch Rózsi 44 éves	Deutsch Katalin 74 éves
Galambos Ignác	Galambos Ignácné	Kiss Imre 45 éves
Krausz Gizella	Lazarovics Hanni	Moskovics Mózes
König Móric	Gróf Sándorné	Weisz Ignác

Az emléktábla elkészülte után ismertté váltak további áldozatok nevei Mosonmagyaróvárról, Halászi, Horvátkimle, Lébény, Magyarkimle, Mecsér, Mosonszentjános, Mosonszentpéter, Mosonszentmiklós és Pusztasomorja községekből, ezek a következők:

Ebdler Zsenka 66 éves	Eichenwald Emanuel 57 éves	Frankl Ákos 41 éves
Fenakel Zoltán 28 éves	Fischer Ármin 54 éves	Friedmann Ernőné Dr. 55 é.
Győri Géza 57 éves	Hiller József Dr. 59 éves	Hofstadter Ármin 46 éves
Krausz Kálmán Dr. 35 éves	Lukács Leó 50 éves	Lunczer József 58 éves
Lichtmann Samuné özv. 56 éves	Lőwinger Ferenc 35 éves	Masesz Arnold 42 éves
Mases Emil 51 éves	Mases Olga 54 éves	Mases Szigfrid 59 éves
Rehberger István Pál 2 éves	Rehberger Laura 6 éves	Reiniger Miklós Dr. 30 éves
Reiniger Miklósné 24 éves	Reiniger Miklós 2 éves	Reiniger Péter 3 hónapos
Singer Izsákné özv. 76 éves	Stadler Richárd 52 éves	Strasser Emil 52 éves
Strasser Emilné 38 éves	Strasser Magdolna Éva 8 é.	Stern Alfréd 64 éves
Sommer Dénes 25 éves	Szalczzer Ernőné 56 éves	Weisz Mária 81 éves
Weisz Róza 66 éves	Wellis Terka 50 éves	Weinberger Samuné 65 éves
Krausz István 40 éves	Krausz Zsigmond 50 éves	Krausz Zsigmondné 46 éves
Klein Dávid 29 éves	Lunczer Irma 71 éves	Gróf Simonné özv. 47 éves
Grotta Andor 31 éves	Grotta Béla 29 éves	Grotta Jenő 67 éves
Grotta Jenőné 61 éves	Grúber Antal 16 éves	Schaffer Emma 63 éves
Schwartz Bernát 17 éves	Schwartz Judit 21 éves	Schwartz Ilona 13 éves
Schwartz Magdolna 8 éves	Schwartz Róza 19 éves	Schlesinger Sándor 25 éves
Sugár László Dr. 48 éves	Székely Arnold 61 éves	Weisz Róza 71 éves
Dr. Hajnal István 49 éves	Dr. Hajnal Istvánné 36 éves	Feldmár László 29 éves
Dr. Orbán József 28 éves		

1945. után sor került a mosonmagyaróvári tájon zsidó tömegsírok exhumálására. Az engedélyt az alispáni hivatal 828/1946. alp. számon Győr-Moson vm.-ben eltemetett zsidó halottak exhumálása tárgyában véghatározatában adta ki a győri izraelita Szentegylet kérésére, Mosonszentmiklós, Hegyeshalom, Dunacsúny községekre. A mosonmagyaróvári izraelita temetőben emlékmű áll az egykori tömegsír helyén. Az exhumálások jegyzőkönyveihez nem juthattunk hozzá, így a nevek, a létszám, ismeretlenek. A Mosonmagyaróvár város halotti anyakönyvében bejegyzett, az átvonulók közül és az itt dolgozók közül meghaltak névjegyzékét közöljük, mert őket szinte bizonyosan a tömegsírba temették:

Fleischmann Sándor izr. 67 é. magánzó, Brassó, Fekete u. 55. szülők: Fleischmann Vilmos, Tant Welli.

Hauser Lipót izr. 58 é. fehérneműszabász, Ménfőcsanak, fulladás, önakasztás.(1944.május 31.)

Weisz József izr. 49 é. szabó, kisegítő MUSZ. 102/7. században. Miskolc, Zsolnai kapu 32. átfürödött gyomorfalak, szívbénulás, tüdőgyulladás. Szülők: Weisz Lajos és Polák Róza, házastársa: Nusbaum Anna. Születési idő: 1893. Felsővadász.(1944. Jún.27.)

Schwarcz János izr. 25 é. kelmefestő, MUSZ a Lengyárban, Rákoshegy, Temető Nyt. Ereinek rögzösödése, hashártyagy.(1944. aug.6.)

Dr.Neumann József izr. 57 é. őrizet alá vett zsidó a Lengyárban, szülők: Neumann Sámuel, Rehberger Teréz.

A városi orvos halottkém 1944. november 14-én bejelentette, hogy Mosonmagyaróváron 40 éves zsidó MUSZ férfi holtteste találtatott, aki a megejtett november 11. napjának hajnalán halt meg. Bej: Zs munkaszolgálatosok átvonuló szállásán egy rendőri szemle alapján, kimerülés következtében.

Sági Miklós ny. gyárigazgató, Bp. V. Kresz Géza u. 18. II/4. izr. 63 éves, szülők ismeretlenek, Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson, kimerülés. Bejegyezve a városi halottkém bejelentése alapján. (1944. nov. 13.)

Mann Dávid bádogos izr. 48 é. MUSZ. apja ismeretlen, anyja: Hirsch Mária, Budapest, VI. Paulay E. u. 15. I/4. (Bp. VIII. Dugonits u. 3.) Bauxitgyár átv. szállás, kimerülés. Bej. a városi halottkém bejelentése alapján. (1944. XI. 14.)

Dr. Weiszberger Árpád orvos izr. 45 é. apja ismeretlen, anyja: Spitzkopf Eugénia, Budapest. Bauxitgyár átv. szállás, kimerülés. Bejegyezve a városi halottkém írásbeli bejelentése alapján. (1944. nov. 15.)

Dr. Hollander Gyula izr. 61 é. ügyvéd. Budapest, VI. Csengery u. 58. apja ismeretlen, anyja: Zukebach Józsa. Bauxitgyár átv. szállás, kimerülés. (1944. nov. 15.)

A városi orvos halottkém bejelentése írásban, hogy Mosonmagyaróváron a Bauxitgyár mögötti zsidó átvonulási szálláson egy kb. 170 cm magas, kb. 55 éves öszülő barnáshajú, jól fejlett zsidó MUSZ férfi kimerülés következtében elhalt. (1944. nov. 15.)

Özv. Huszti Vilmosné sz. Winkler Erzsébet izr. 32 é. htb. foglalkozású, budapesti lakos. szülei ismeretlenek. A Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson kimerülés következtében, a városi orvos halottkém írásbeli bejelentése alapján bejegyezve. (1944. nov. 16.)

Dér József MUSZ. izr. 50 éves, szülei ismeretlenek, Budapest, VI. Vörösmarty u. 46. sz. alatti lakos. a Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson. Bejegyezve a városi halottkém írásbeli bejelentése alapján. (1944. nov. 21.)

A városi orvos halottkém bejelentése alapján a Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson egy kb. 35 éves, 168 cm magas, ép, teljes fogazatú, világos szőke hajú, közepesen fejlett, gyengén táplált, lesoványodott, ismeretlen nő kimerülés következtében elhalt. (1944. nov. 20.)

Politzer Lipót MÁV. nyugdíjas MUSZ. izr. 59 éves Budapest, VIII. Nagyfuvaros u. 3/a. I. 12. anyja: Rozenzweig Anna, kimerülés következtében, a városi orvos halottkém írásbeli bejelentése alapján.(1944. nov. 21.)

A városi orvos halottkém bejelentése alapján a Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson egy kb. 40 éves 155 cm magas, fekete, elől őszülő hajú, bal alsó szemfogú, egyébként teljes foghiányú, gyengén fejlett és táplált ismeretlen nő kimerülés következtében elhalt. (1944. nov. 22.)

Denkstein Lipót MUSZ. izr. 65 é. Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson, szivizomelh. következtében. anyja: Groszmann Anna, Budapest, VI. Folyamőr u. 11. alatti lakos. A városi halottkém írásbeli bejelentése alapján bejegyezve. (1944. nov. 23.)

A városi orvos halottkém írásbeli bejelentése alapján bejegyezve, hogy a Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson egy kb. 35 éves, 152 cm magas, vöröses-barna hajú, gyengén fejlett és táplált zsidó munkaszolgálatos nő kimerülés következtében elpusztult. (1944. nov. 23.) – Az elhalt családi és utóneve: Ringler Tiborné Kepes Erzsébet kalaposnő, Budapest, VI. Sindy u. 56. izr. 46 éves, házastársa: Ringler Tibor, anyja: Kohn Jozefin, apja: Kepes Ferenc. (bejegyzés 1946. júl. 26.)

Freier Jakab izr. kb. 60 éves, szülei ismeretlenek, Budapest, III. Bécsi u. 137. MUSZ. Bauxitgyár mögötti átv. szálláson, szivizomelh. következtében. Bejegyezve a városi orvos halottkém írásbeli bejelentése alapján /1944. nov. 24.)

Özv. Reisz Bernátné sz. Diamant Antónia, izr. 81 éves, Budapest, III. Veder u. 13. Bauxitgyár mögötti átv. szálláson, kimerülés következtében (1944. nov. 24.)

Tausz István MUSZ. izr. 41 é. szülők: Tausz Jenő, Steiner Katalin, házastársa: Papp Teréz, Budapest Csillaghegy, agyvelőgyulladás. Írásbeli bej. alapj. (1944. nov. 25.)

Goldmann Dávid MUSZ. izr. 63 é. szülei ismeretlenek, Budapest, Martig körút 8. Bauxitgyár mögötti átv. szálláson, magas vérnyomás, agyvérzés, érelmeszesedés. (1944. nov. 24.)

A városi halottkém bejelentése alapján, hogy a Bauxitgyár mögötti szálláson egy kb. 65 éves, 165 cm magas, ősz hajú, teljes felső műfogsorral, gyengén fejlett és táplált MUSZ zsidó nő kimerülés következtében elhalt. (1944. nov. 24.)

Kunszt Henrikné izr. 58 éves, szülők ismeretlenek, MUSZ. a Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson szivizomelh. következtében, írásbeli bejelentés alapján. (1944. nov., 25.)

Vadász Károlyné sz. Steiner Paula, izr. 65 é. szülők ismeretlenek, Budapest, XIII. Gömbös Gy. u. 39/c. Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson szivizomelh., szívbaj következtében, írásbeli bejelentés alapján (1944. nov. 25.)

Strausz Sarolta, MUSZ. izr. 61 é. szülők: Strausz Mór, Burger Fanni, Budapest, V., Tárna u. 20/a. Bauxitgyár átv. szállás, kimerülés következtében (1944. nov. 26.)

Városi orvos halottkém bejelentése szerint 165 cm magas, kb. 55 éves, fekete, erősen őszülő hajú ismeretlen zsidó MUSZ nő, kétoldali tüdőgyulladás következtében elhalt. (1944. nov. 29.)

Diamant Józsa zsidó MUSZ. Budapesti lakos, izr. 48 éves, Bauxitgyár mögötti átvonuló szálláson kimerülés következtében, a halottkém írásbeli bejelentése alapján. (1944. nov. 30.)

Kugel Miklós tanuló Budapest, izr. 20 éves, szülei: Kugel Lajos és Müller Karolin, heveny vastagbélgyulladás, kimerülés, szívgyengeség következtében, írásbeli bejelentés alapján (1945. ápr. 15.)

Grossmann Aladár izr. 37 é. fatermelő, Mátranovák, szülők: Grossmann Bernát, Löwi Jolán, végelgyengülés következtében, írásbeli bejelentés alapján (1945. május 28.)

Eltemettek a tömegsírba (sírokba?) 1945. januárban 26 zsidó holttestét, akiket a horvátkimlei határról (Duna-partról) szállítottak a mosoni izraelita temetőbe az izraelita és a keresztény temető sírásói. A beszállításért és eltemetésért kifizetett összegről 1945. január 20-án, a temető gondnoka igazolványt állított ki.

Hegyeshalom vonatkozásában a mosonmagyaróvárival azonos módon ismertetjük a névsort:

1944. XI. 16. Herzog Tibor munkaszolgálatos 23 év an: Stiglitz Ella, oka: végelgyengülés. Bp. VIII. Röck Szilárd u. 21.

1944. XI. 18. Dr. Lengyel Mihály székesfővárosi tanácsjegyző, 59 év. an: Hollánder Róza, apa: Lengyel Ignác, oka: végelgyengülés. Bp. VI. Benczur u. 1.

1944. XI. 18. Fuchs Béla magántisztviselő 54 év. an: Pollák Mária, oka: végelgyengülés Bp. VIII. Akácfa u. 51.

1944. XI. 18. Neugröschl Gusztáv nyug. tisztviselő 70 év, an: Lövy Jozefin, oka: végelgyengülés. Bp. V. ker.

1944. XI. 18. Lövy Ferenc bőröndkereskedő 72 év, an: Gescheit Ilona, oka: végelgyengülés, Budapest, VII.

1944. XI. 18. Róna János papírkereskedő, 35 év, an: Neumann Aranka, apa: Róna Manó, oka: végelgyengülés, Budapest, VI. Lövölde tér 3.

1944. XI. 20. Steiner Nándor látszerész, 63 év. an: Szipszner Róza, oka: végelgyengülés, apa: Steiner Salamon, Bp. XIV. Nürnberg u. 33. UB: családi neve helyesen: Steuer, kora: 60 év, honvéd, "A Hazáért hősi halált halt", 494.756. Szolgt. 1948. HM. rendelet alapján.

1944. XI. 22. Zsidó munkaszolgálatos nő, irat nem volt nála, kb. 55-60 éves, 155 cm. haja fekete, ruházata: gumicsizma, fekete szoknya, fekete blúz, barnás felsőkabát. Oka: végkimerülés.

1944. XI. 22. Hirschler Jenőné sz. Károly Ilma magán-tisztviselőnő, 45 év, végelgyengülés, Bp. VII. Rottenbiller u. 5.

1944. XI. 23. Schwartz Jakab nyomdai segédmunkás 50 éves, anya: Friedleader Katalin, végelgyengülés. Budapest, VII. Garay u. 38.

1944. XI. 23. Sándor József nyug. MÁV. főintéző 60 éves, oka: végelgyengülés. Szülők: ismeretlenek. Budapest VI. Kis János u. 2.

1944. XI. 23. Zsidó munkaszolgálatos férfi, irat nem volt nála, kb. 60 éves, termete közepes, haja ősz, ruházata: tarka ing és fekete nadrág. Halál oka: végelgyengülés.

1944. XI. 23. Zsidó munkaszolgálatos férfi, irat nem volt nála, kb. 60 éves. Termete közepes, feje kopasz, ruházata: fekete kabát és nadrág, halál oka: végelgyengülés.

1944. XI. 23. Zsidó munkaszolgálatos nő, irat nem volt nála, kora kb. 50 éves, ruházata fekete ruha, szürke kabát. Halál oka: végelgyengülés.

1944. XI. 23. Zsidó munkaszolgálatos nő, irat nem volt nála, kora kb. 30 éves, haja fekete, ruházata: fekete ruha, barna kabát. Halál oka: végelgyengülés.

1944. XI. 23. Zsidó munkaszolgálatos nő, irat nem volt nála, kora kb. 60 éves. Haja őszes, ruházata: vörös ruha, szürke kabát. Halál oka: végelgyengülés.

1944. XI. 24. Zsidó munkaszolgálatos nő, irat nem volt nála, kora kb. 65 éves, termete közepes, haja őszes, ruházata: fekete szoknya, piros blúz, barnás kabát, halál oka: végkimerülés.

1944. XI. 25. Zsidó munkaszolgálatos nő, irat nem volt nála, kora: kb. 50 éves, haja ősz, termete közepes. Ruházata: fekete szoknya, vörös blúz, szürke kabát. Halál oka: végkimerülés, budapesti.

1944. XI. 25. Zsidó munkaszolgálatos férfi, irat nem volt, kora: kb. 55 éves, feje kopasz, termete közepes, ruházata: fekete, barnás kabát. Halál oka: végkimerülés.

1944. XI. 25. Zsidó munkaszolgálatos férfi, irat nem volt nála, kora: kb. 65 éves, haja ősz, termete alacsony, halál oka: végkimerülés.

1944. XI. 25. Róth Mária utazónő, 46 éves, anya: Blau Hermina, Budapest I. ker. Magdolna u. 6/b. Oka: végkimerülés.

1944. XI. 25. Márton József fényképész, 59 év, apa: Márton Márkus, anya: Rosinger Teréz, Budapest Holán u. 3. sz. V. ker. Oka: végkimerülés.

1944. XI. 26. Dr. Erdős Béla ügyvéd, 61 éves, szülők ismeretlenek, Budapest. Oka: végkimerülés.

1944. XI. 26. Haci Sándorné htb. kora: - apa: Haci Sándor, anya: - oka: végkimerülés.
1944. XI. 26. Krausz Manó háztulajdonos, 68 év, szülők: ismeretlenek, Budapest, halál oka: végkimerülés.
1944. XI. 26. Schunecz Kálmánné szül. Sommer Fáni, htb. 71 éves, szülők ismeretlenek, Budapest, oka: végkimerülés.
1944. XI. 26. Kaszás Ernőné szül. ismeretlen, htb. 45 éves, szülők: ismeretlenek, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 26. Surányi Schultheisz Ernő biztosítási ügyn. szülők: ismeretlenek, Budapest, oka: végkimerülés.
1944. XI. 26. Gattein Henrik 60 év, szülők: ismeretlenek, Budapest, oka: végkimerülés.
1944. XI. 26. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kora kb. 60 év.
1944. XI. 26. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kora 55 év, termete közepes, feje kopasz, ruházata: sötét ruha, oka: végkimerülés.
1944. XI. 26. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kora: 60 év, termete közép, haja fekete, ruházata barna kabát, sötét kabát. Oka: végkimerülés.
1944. XI. 26. Zsidó munkaszolgálatos nő budapesti, kora: 60 év, ruházata sötét szoknya, fekete blúz, haja ősz. Oka: végkimerülés.
1944. XI. 26. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 50 éves, ruházata sötét ruha, sötét kabát, haja ősz, oka: végkimerülés.
1944. XI. 26. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 60 éves, ruházata: sötét ruha, haja ősz, oka: végkimerülés.
1944. XI. 27. Beilbraun Bernát, 60 éves, an: ismeretlen. Oka: végkimerülés. Budapest.
1944. XI. 27. Grünfeld Pál 62 éves, an: ismeretlen. Oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Diamont Henrik 49 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Glück Hermina 71 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Kohn Béla 58 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Surányi Ernő 59 éves pénzeszedő, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Grünbaum Fedor Adolf magánzó, 71 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Braun Menyhért pénzeszedő, 52 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Dr. Hón ig. Izsó gyakorló orvos, 70 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés. Budapest, V. Hollán u. 47.
1944. XI. 27. Balázs Rudolf mérnök, 60 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Blainstein Smuel 70 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Vermes József műépítész, 55 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Schillinger Sándor kereskedő, 65 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Ehrenwald Arnold Lajos kereskedősegéd, 73 éves, an: ismeretlen, oka: végkimerülés, Budapest.
1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kb. 70 éves, ruházata? fekete ruha, sötét kabát, magas termet, feje kopasz. Oka: végkimerülés.
1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kb. 60-65 év, ruházata: barna ruha, közepes termet, haja őszes. Oka: végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kb. 65 éves, ruházata: fekete kabát, közepes termet, haja fekete, oka: végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kb. 50-55 éves, ruházata: barna ruha, termete: alacsony, haja őszes, oka: végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos budapesti kb. 60 éves férfi, szürke ruha, termete magas, feje kopasz, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kora kb. 70 év, ruházata szürke ruha, zöld kabát, termete alacsony, feje kopasz, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kb. 65-70 éves, szürke ruha, fekete kabát, magas termet, fekete haj, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kb. 60 éves, fekete ruha, fekete kabát, haja ősz, termete közepes, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos férfi, kb. 65-70 éves, fekete nadrág, szürke kabát, közepes termet, haja őszes, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 45 éves, piros blúz, zöld szoknya, alacsony termet, barna haj, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 55-60 éves, szürke ruha, fekete kabát, közepes termet, haja őszes, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kora kb. 70 éves, fekete ruha, közepes termet, haja ősz, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 60-65 éves, barna ruha, közepes termet, haja vöröses, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 50-55 éves, szürke blúz, magas termet, haja ősz, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 40-45 éves, szürke ruha, barna kabát, termete alacsony, haja barna, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 70 éves, barna ruha, fekete kabát, közepes termet, ősz haj, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 60-65 éves, fekete blúz, magas termet, vörös haj, végelgyengülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, 50-55 éves, fekete ruha, szürke felöltő, alacsony termet, barna haj, végelgyengülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 60-65 éves, szürke ruha, fekete kabát, közepes termet, haja ősz, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 65-70 éves, barna ruha, szürke kabát, közepes termet, haja ősz, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 60-65 éves, zöld ruha, ballonkabát, alacsony termet, ősz haj, végelgyengülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 55-60 éves, szürke ruha, fekete felöltő, közepes termet, haja fekete, végelgyengülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 55-60 éves, fekete ruha, szürke kabát, magas termet, őszülő haj, végkimerülés.

1944. XI. 27. Zsidó munkaszolgálatos nő, kb. 40-45 éves, fekete ruha, barna kabát, magas termet, fekete haj, végkimerülés.

1944. XI. 27. Kellermann Simon gépészmérnök, 62 éves, apja: Kellermann Jakab, an: Stark Júlia, házastárs: Flesch Erzsébet, Budapest. V. végkimerülés.

1944. XI. 27. Kerekes Béla bőrügynök, 56 éves, an: Cilzer Johanna, Budapest, VI. végkimerülés.

1944. XI. 27. Mezey Menyhért, életjáradékos, 74 éves, Mezey Márton- Berger Betti, Budapest, V. végkimerülés.

1944. XI. 27. Grünwald Miksa, foltozó cipész, 72 éves, an: Kohn Júlia, végkimerülés. Budapest, III.
1944. XI. 27. Fabinyi József, faügynök, 65 éves, an: Eichenwald Klotild, Budapest II. végkimerülés.
1944. XI. 27. Back Ármin kereskedő, 62 éves, an: Kolber Fáni, Budapest III. végkimerülés.
1944. XI. 27. Barla Artur, könyvkötő, 68 éves, Budapest, végkimerülés.
1944. XI. 27. Berdach Henrik magántisztviselő, 64 éves, Budapest, végkimerülés.
1944. XI. 27. Rédei Henrik magántisztviselő, 74 éves, Budapest IX. végkimerülés.
1944. XI. 27. Barna Anna htb. 35 éves, Budapest, végkimerülés.
1944. XI. 27. Ö. Braun Sámuelné htb. 52 éves, Budapest, VII. Baros u. 18. végkimerülés.
1944. XI. 27. Bass Gyula 70 éves, Budapest, végkimerülés.
1944. XII. 1. Danzinger Izidor, 39 éves munkaszolgálatos, Budapest, Gróf Haller u. 28. szívbénulás.
1944. XII. 5. Major Béla 50 éves, kalapgyári munkavezető, Budapest II. végelgyengülés.
1944. XII. 6. Löwy Gyula 18 éves gimn. tanuló, Löwy József, an: Braun Ilona, Budapest, VII. Dohány u. 46. bombaszilánk sérülés.
1944. XII. 6. Osztereicher Aladár, 24 éves magántisztviselő, Osztereicher Sándor-Osztereicher Margit, Budapest V. Kresz Géza u. 32. bombaszilánk sérülés.
1944. XII. 17. Vadnai György női fodrász 18 éves, Vadnai Jenő-Schöffner Margit, Budapest, V. Szent István park 35. IV. szívizomgyeng.
1944. XII. 25. Zsidó munkaszolgálatos férfi, 45-50 éves, tarka ing, sárgásbarna felsőkabát, textilbetétes bakancs, végelgyengülés.
1945. I. 14. Schwartz László irodai altiszt, 44 éves, Schwartz László-Mattersdorf Cecília, Budapest VI. Izabella u. 23. vérmérgezés.
1945. I. 14. Franckl Béla munkaszolgálatos, 34 éves, Franckl Mór – Stern Irma, házastárs: Neumann Ibolya, Budapest, Mátyás tér 14. tüdőgyulladás.
1945. I. 14. Schwarcz György munkaszolgálatos, 35 éves, Schwarcz Miksa – Wollák Karolin, Budapest, Dohány u. 57. teljes elgyengülés.
1945. I. 23. Pártos Jenő munkaszolgálatos, 50 éves, Budapest, kiütéses tifusz.
1945. I. 22. Baumgartner József munkaszolgálatos, 50 éves, Budapest, vesegyulladás.
1945. I. 29. Kremer Mór cipész, 34 éves, Budapest, tüdőgyulladás.
1945. II. 7. Glück Ármin ács, 38 éves, Hejőpapi (Borsod m.) Glück Simon – Drót Róza náthaláz.
1945. II. 11. Krausz Ferenc gyárimunkás, 42 éves, Krausz Márton- Salzer Hermin, házastárs: Rohsinger Margit, Sály, (Borsod m.) szívbénulás.
1945. II. 12. Fridrich György Mihály szövőmester, 23 éves, Fridrich Gyula-Rosenzweig Ella, Budapest VII. Dohány u. 68. szívgyengeség.
1945. II. 14. Beck Pál szabósegéd, 23 éves, Beck József- Steiner Teréz, Nagyvárad, Csaba u. 3. Szívbénulás.
1945. II. 17. Altmann Pál szövőmester, 35 éves, Altmann Ferenc – Zichermann Karolina, Budapest, VII. Verseny u. 4. tüdőgyulladás.
1945. II. 23. Kádár Károly műszerész, 29 éves, Kádár Zsigmond – házastárs: Schatz Olga, Budapest, VII. Péterfy S. u. 40. kiütéses tifusz.
1945. II. 26. Rotschild Ernő gyári munkás, 34 éves, Datterbaum Natália, Budapest, szívbénulás.
1945. III. 4. Coitein György főisk. hallgató, 27 éves, Coitein Leó – Kosztbár Berta, Budapest VII. Csengei u. 30. tüdőgyulladás.

1945. III. 7. Kolozs Jenő malom tul. 55 éves, Klein Sándor – Ungár Róza, házastárs: Breier Erzsébet, Mezőcsát, gócos tüdőgyulladás.

1945. III. 7. Weisz Gyula munkás, 46 éves, Róth Pepi, házastárs: Altmann – Rozsnyó, gócos tüdőgyulladás.

1945. III. 8. Schwartz Mihály asztalos, 36 éves, házastárs: Pál Ida, Beregszász, bombatalálat.

1945. III. 7. Bartók Endre 37 éves, Budapest, kiütéses tifusz.

1945. III. 10. Schirmann Viktor kisbirtokos, 53 éves, Schirmann Náthán – Breier Fanni, Felsőhangony (Borsod m.) házastárs: Unger Sarolta.

1945. III. 8. Tordai László munkaszolgálatos, 30 éves, Budapest, bombatalálat.

1945. III. 8. Dr.Lusztigh Vilmos munkaszolgálatos, 34 éves, Budapest, bombatalálat.

1945. III. 8. Backer Gusztáv munkaszolgálatos, 26 éves, Budapest, bombatalálat.

1945. III. 8. Turi György munkaszolgálatos, 26 éves, Budapest, bombatalálat.

1945. III. 8. Krausz Vilmos munkaszolgálatos, 35 éves, Budapest, bombatalálat.

1945. III. 8. Weinberger Béla munkaszolgálatos, 26 éves, Budapest, bombatalálat.

1945. III. 8. Herschké Vilmos munkaszolgálatos, 34 éves, Budapest, bombatalálat.

1945. III. 8. Szamet Ervin munkaszolgálatos, 30 éves, Budapest, bombatalálat.

1945. III. 18. Unger Imre napszámos, 36 éves, Unger Bernát – Krausz Regina, Pestszenterzsébet, szívizom elfajulás.

1946. VIII. 19. Adler József kereskedő, 24 éves, Budapest XIV. Róbert Károly körút 160. vízbefulladás.

1946. III. 30. Drucker György fogtechnikus, 34 éves, Drucker Jenő-Friedlander Zsófia, házastárs: Weisz Klára, Budapest VII. Rákóczi u. 17. lősérülés, “A hazáért hősi halált halt”.

1947. IV. 29. bejegyzés ideje 1944. dec. hal.id. Schreiber Ödön honvéd szabósegéd, 52 éves, Schreiber Jakab – Zimmermann Róza, házastárs: Nitleider, Budapest VII. Nefejejs u. 42. gázolás.

1948. V. 26. – 1944. XI. 30. Gross Miksa nyomdász, 57 éves, Gross Péter – Mellinger Anna, házastársa: Kohn Gabriella, Budapest, végelgyengülés. “A hazáért hősi halált halt”.

1948. IX. 7. – 1944. XI. Feldmann Samu, szabó, 51 éves, Feldmann József – Feldmann Róza, házastárs: Weisz Mária, Budapest, VII. Klauzál tér 9. végelgyengülés.

1944. XI. 21. Basch Ferenc zsoké, r.kath. 52 éves, Basch Vilmos-Preus Emília, Budapest, VII. Károly R.u. 5. végelgyengülés.

1944. XI. 23. Dr.Rönk Béla vegyész-mérnök, r.kath. 59 éves, a: Spitzer Erzsébet, Budapest XIV. ker. végelgyengülés.

1944. XI. 27. Benkő Andor üzem-mérnök, ref. 45 éves, szülők ismeretlenek, végelgyengülés.

1944. XI. 27. Kollermann Simonné sz. Flesch Erzsébet, 53 éves, fehérnemű-készítő, izraelita, szülők: Flesch Ignác-Schachitz Róza, házastárs: Kollermann Simon, Budapest, V. végelgyengülés.

1945. I. 22. Dr.Faludi Péter ügyvéd, r.kath. 38 éves, Dr. Faludi Jenő- Stern Ilona, Budapest, V., Pannónia u. 8. tüdőgyulladás.

1945. II. 1. Gerő Andor munkaszolgálatos, r.kath. 32 éves, a: Grünberger Margit, Budapest, II. Görgei Arthur u. 24. kiütéses tifusz.

1945. II. 15. Frülinger Lajos gy. művezető reform. 34 éves, Frülinger Miklós-Bogássy Boriska szülők, házastárs: Gebei Róza, Budapest, VII. István u. 41. szívbénulás.

1945. IV. Beer Endre orvostanhallgató g. kat. 25 éves, szülők: Beer Dezső-Riesenberg Klára, Budapest, VI. Gróf Zichy u. 19. lősérülés. Bejegyzés: “A hazáért” hősi halált halt.

(A késői dátumbejegyzések az utólagos anyakönyvezéskor keletkeztek).

A Mosonszentmiklóson történt exhumáltak névsorát a korabeli újságcikk, a budapesti Kozma-utcai izraelita temető mosonszentmiklósi tömegsír emlékművén szereplő nevek, és túlélő visszaemlékezése alapján készítettük el:

Altner László 1913-1944. Felvidék. Barna Béla – 1944. Miskolc. Berkes Frigyes 1915-1945. Berkovits Ignác 1903-1945. Békési Dezső 1900-1945. Budapest. Bokor Imre 1921-1945. Miskolc. Brachfeld Miklós 1926-1945. Breiner Lajos 1894-1945. Zalaegerszeg. Buzás Árpád 1896-1945. Csendes László 1909-1945. Budapest. Daszkál József 1909-1945. Felvidék. Demeter Jónás 1896-1945. Deutsch Imre – 1945. Újpest. Drucker József 1910-1945. Budapest. Elekes László mérnök – 1945. Miskolc. Ervin László – 1945. Budapest. Fischer Ferenc 1923-1945. Flammer László – 1945. Fodor Ferenc – 1945. Forgács István 1921-1945. Miskolc. Forgács Menyhért 1894-1945. és neje, Miskolc. Fohn Iván – 1945. Miskolc. Fried Tibor 1926-1945. Budapest. Fuller József 1890-1944. Frettner Jakab 1886-1944. Garai Jenő 1918-1945. Gárdos Lóránt (v.Gárdonyi) 1919-1945. Budapest. Gáti Sándor 1925-1945. Zalaegerszeg. Goldberger Lajos – 1945. Goldstein Imre – 1945. Goldstein Jenő – 1945. Goldstein N. – 1945. Guttág Imre – 1945. Budapest. Hamburger Ferenc 1896-1945. Hamburger Imre 1925-1945. Hamburger Ottó 1926-1945. Mindhárman Zalaszentgrótról, apa és két fia. Heimann László 1897-1944. Hoffmann Sándor – 1945. Kammergück Sándor (v. Immerglück) 1900-1945. Budapest. Kardos Sándor 1894-1945. Kellner László 1910-1945. Kertész Imre – 1945. Budapest. Klein Imre – 1945. Krausz Miksáné 1897-1944. Koch Andor – 1945. Kocsis István – 1945. Budapest. Kohn Bertalan 1924-1945. Kopstein János – 1945. Sopron. Kövesi Ernő 1885-1944. Krausz József 1898-1945. Krausz Ferenc 1906-1945. Dr. Klein Jenő és fia – 1944. Klein György – 1944. Löbl Mihály 1884-1944. Lichtmann Árpád 1900-1945. Lichtmann Gyula – 1945. Miskolc. Lichtmann József – 1945. Miskolc. Löwinger József – 1945. Kőszeg. Lendler Lajos 1917-1945. Budapest. Lebovits László 1923-1945. Miskolc. Leitmanovits István – 1945. Miskolc. Lukács Gyula 1895-1945. Lusztig Ferenc – 1945. Miskolc. Lusztig János – 1945. Miskolc. Mann Miksáné 1893-1944. Mann Alfréd 1920-1945. Molnár Móric 1888-1944. Max László 1924-1945. Medveczky Imre – 1945. Mendovits József (v. Mendelovits) – 1945. Miskolc. Nagy Ignác – 1945. Pongrác Róbert 1924-1945. Budapest. Paskucz László 1899-1945. Vác. Pfeifer Lajos 1894-1945. Zalaegerszeg. Polacsek László – 1945. Vasvár. Pollák Dezső – 1945. Róth Andor – 1945. Budapest. Schwarcz István 1889-1944. Sonnenfeld Sándor 1945. Stern Jakab 1887-1944. Strasser József 1898-1945. Steiner Dezső 1901-1945. Budafok. Steiner Miklós 1919-1945. Sopron. Steiner Pál 1919-1945. Pápa. Stern Gyula – 1945. Budapest. Sárosi István – 1945. Sopron. Sátor Imre (v. Satori) 1909-1945. Miskolc. Spitz László – 1945. Vác. Spitzer Andor 1901-1945. Szántó József 1870-1944. Szenes Emil 1903-1945. Urbach József 1924-1945. Wohl Dezső – 1945. Vác. Vágó (Weisz) József 1908-1945. Budapest. Vörös László 1910-1945. Weichler Tivadar 1919-1945. Weisz József 1907-1945. Miskolc. Weinberger Ábrahám 1880-1944. Zollner Aladár – 1945. Zipszer Imre – 1945. Miskolc. Zilahi Jenő 1891-1944. Zlatner Lipót 1896-1944. Zsakity István 1926-1945. Budapest.

A felsorolt 103 ismert személyen felül a mosoni Kühne Mezőgazdasági Gépgyárból elhurcolt 55 zsidó munkaszolgálatosok közül 16 személy neve ismeretlen. Az "Igaz Szó" 1946. november 2-i számában közölt cikk szerint a 101/107. számú munkásszázadból elhurcoltak közül 97, összesen 113 személy neve ismeretlen. Ha összeadjuk az ismert és ismeretlenek számát, még mindig jelentősen alatta vagyunk Randolph L. Braham: "A Magyar Holocaust" c. könyvében közölt háromszáz számtól (I. kötet 278. oldal).

A Dunacsúnyban történekről nem találtunk adatokat, mivel a községet 1947-ben Csehszlovákiához csatolták.

Tudomásunk van több helyen bekövetkezett egyes zsidó személyek haláláról, ilyen például Halászi községben a mosoni Duna-parton lelőtt ismeretlen zsidó munkaszolgálatosról, a mosonszentmiklósi vasútállomáson öngyilkossá lett Weisz Miklós (szül. Budapest 1912. szülei Kohn Teréz és Weisz Mór) budapesti lakos a 101/40. honvéd kiségitő munkaszolgálatosról, a Lébényhez tartozó Jánosházapuszta külterületén 3 ismeretlen zsidó holttestről, 1945 március 4.-én a mosonmagyaróvári kórházból kihozott 102/205-ös munkaszolgálatosokat Klein György (sz. Budapest 1928 a. Rein Erzsébet) budapesti és Weisz Vilmos (sz. Keszthely 1894. szülei Deutsch Veronika és Weisz Miksa) keszthelyi lakosokat a nyilasok a „Lajtaspiccnél” kirabolták, és a folyóba lötték. Mosonszentmiklós határában végezte ki egy nyilas különítmény 1945. január 21. táján Szapudi-Laendler Istvánt (sz. 1899. 08. 19. református felekezetű) festőművészt és nővérét özvegy Dörfler Nándorné sz. Laendler Erna (1895 római katolikus vallású) műszaki főtanácsos nyug. özvegyét. Mindkettőt tarkólövéstől származó agyrontással anyakönyvezték Lébényben. Sajnos a személyek eltemetési helyét nem sikerült megismernünk. Biztosak vagyunk abban, hogy a munkaszolgálatosok és a deportálásra szánt csoportok útvonala mentén és az éjszakai pihenőhelyeken az egyes meghalt személyek elhalálozását – az akkori szabályok szerint – nem jegyezték fel a területileg illetékes községek halotti anyakönyveiben, így az eltemetésük helye ismeretlen.

A Mosonmagyaróvári Izraelita Hitközség az üldözések után.

1949-ben a mosonmagyaróvári Status Quo Hitközség elnöke Feigelstock Ernő, ügyvezető Gróf Dezső. A lelkeszi feladatokat Dr. Landler Péter győri rabbi látta el. A hitközség lélekszáma 66 fő, az adófizetők száma 20 fő.

Ekkor már megkezdődött a vallások visszaszorítása, így az izraelita vallásé is. Ez a hitélet hanyatlásával járt a mosoni izraelitáknál is. Anyagi okok akadályozták az izraelita közösség épületeinek javítását, felújítását, fenntartását. Oda jutottak, hogy 1956-ban, a Hitközség tulajdonában lévő Fürdő utcai rész bérbeadásán, és a Mosonvár útra néző ingatlan eladásán gondolkodjanak, 1956. szeptember 25.-én erről jegyzőkönyvben határoztak.

“Jegyzőkönyv. Felvéve Mosonmagyaróváron a helyi Izraelita Hitközség hivatalos helyiségében. Jelen vannak: Feigelstock Ernő, Fleischmann Miklós, Fonyó Zsigmond, Silberberg Hermann. Ungár Dávid, Czinczheim Adolf, Klinger Miksa, Prágai József, Löwin Miklós, Galambos Elek, Kurz László. Az Országos Iroda és a Községkerület képviselőiben jelen vannak: Dr. Klein Tibor főrabbi és Ungár Kálmán kk. elnök. Tárgy: A Hitközségi tulajdonban lévő házingatlan Fürdő utcai részének bérbeadása a Mofém Vállalat részére.

Az egybegyűlt hittestvérek előtt ismertette lett a Mofém által bérbe kívánt épületrész szerződés-tervezete. E szerint az egybegyűlt tagság hozzájárul, hogy a Fürdő utca 2. sz. alatt a Mofém a volt tanácstermet átalakítja 5 lakássá, melyet 25 évre bérel. Az átalakítás költségeit a Mofém fedezi és egyben 1 lakást a Hitközség rendelkezésére, bocsát szolgálati lakásul. Az egybegyűltek úgy határoztak, hogy a lakást Kiss Imréné rendelkezésére bocsátják azzal a feltétellel, hogy átveszi az ottani lakórész gondnoki teendőit, mely alatt az egyházi rész rendben tartása és a felmerülő viták esetén a Hitközség érdekvédelme értendő.

Ugyancsak úgy határozott a közgyűlés, hogy a Vár útra néző ingatlant tekintve, hogy azt a fedezet hiányában kijavítani a Hitközség nem tudja, a Községkerület jóváhagyásával eladásra felkínálja.

Egyben megbízták Feigelstock Ernő hittestvérüket, hogy a szerződés szabályszerű megkötését, illetve az ezzel kapcsolatos teendőket a Hitközség megbízásából teljes jogkörrel

gyakorolja. Feltételként azt szabta ki az egybegyűlt közgyűlés, hogy az egyházi rész teljes elkerítéséhez ragaszkodik. Mosonmagyaróvár, 1956. szeptember 25. Aláírások: Feigelstock Ernő s. k. Fonyó Zsigmond s.k., Fleischmann Miklós s.k., Galambos Elek s.k., Prágai József s.k., Silberberg Hermann s.k, Czinczheim Adolf s.k.”

Az 1956-os forradalom alatt a még itt élő zsidóság jelentős része külföldre ment. Nem látta itt biztosítva jövőjét, biztonságát. Itt is lappangva, visszafajtván tovább élt a zsidóellenesség, melynek voltak megnyilvánulásai, főleg magánéletben, magánkapcsolatokban. A korábbi államosítások különben is lehetetlenné tették a kiskereskedők üzleteit, a magánvállalkozásokat. Így az izzig-vérig polgár beállítottságú zsidóság jelentős része jobbnak látta új hazát keresni. Akkor nem jelentett nagy gondot elhagyni az országot, a határok közel és nyitva álltak, a mosoniak jól ismerték a járást.

1956-ban a mosoni Izraelita Járasközség, illetve az Északdunántúli Községkerület közbejöttével a Magyar Izraeliták Országos Irodája, mint bérbeadó, másrésztől a Mosonmagyaróvári Fémfeldolgozó, mint bérlő bérleti szerződést kötöttek a Mosonmagyaróvár, Fürdő u. 2. számú ház bérbeadásáról 1957. január 1-től, 25 év időtartamra. Ezzel kezdetét vette a Mosonmagyaróvári Izraelita Hitközség ingatlanjaival kapcsolatos probléma sorozat.

1963. március 31. a MIOK levélben fordul a hitközséghez, melyben értesítik a Mosonmagyaróvári Izraelita Hitközséget, hogy a Győr-Sopron megyei Tanács ki akarja üríteni az izraelita temetőt. Kérdezik továbbá, hány temető van a városban, és a kihantoltak elhelyezése miként történjen?

1963. május 31-én a MIOK levelet ír Feigelstock Ernő elnöknek, válaszul április 14-i levelére. Közlik, hogy új temető létesítését nem látják indokoltnak, főleg anyagi gondok miatt. A MIOK úgy gondolja, ha új temetés szüksége merül fel, a mindössze 35 km-re lévő Győrbe lehet szállítani és temetni, ott minden feltétel adott a temetésre.

1970. szeptember 26-án váratlanul meghal Feigelstock Ernő elnök. Őt még a mosoni Izraelita temetőben helyezik örök nyugalomra, de ő az utolsó, akit ott eltemetnek hosszú időre.

1970. november 16-án kelt levelében a MIOK köszönettel veszi tudomásul, hogy Löwin Miklós a megüresedett szórványvezetői tisztséget magára vállalta és ehhez a levélben hozzájárulásukat adják.

1970. december 30-án a Mosonmagyaróvári Városi Tanács V.B. Építési és Közlekedési Osztálya levélben tájékoztatja Löwin Miklóst, hogy tanácstagai beszámolón kifogásolták az Izraelita templom állapotát, mert életveszélyes, rontja az utcaképet. Felszólítják Löwin Miklós elnököt, hogy nyilatkozzon az ügyről.

A MIOK 1971. január 25-én levelet írt a mosonmagyaróvári Tanácsnak, melyben anyagi gondjaira hivatkozik az imaházzal kapcsolatban. Egyben a városnak megvételre felajánlja a templomot.

A mosonmagyaróvári Izraelita Hitközség a hetvenes évek elején foglalkozott a rászorulóknak anyagi segélyezésének ügyeivel. 1972. november 3-án ez ügyben írt Löwin Miklós elnök levelet a győri Izraelita Hitközség titkárának, Singer Dezsőnek is, és szorgalmazta egy rászorult segélyezését.

A Mosonvár utca 6. sz. alatti romos ház (templom) ügyében a MIOK nem intézkedett a Városi Tanács felé időben. Löwin Miklós elnök ezért 1972. november 27-i levelében sürgeti az intézkedést, hivatkozva az 1972. szeptember 15-i személyes intézkedésére. Határozottan reklamálja a vidéki zsidóság ügyeinek elhanyagolását, és még lemondását is kilátásba helyezi, ha továbbra is nemtörődömséget fog tapasztalni.

A MIOK késedelmeskedésének az lett az eredménye, hogy 1973. március 28-án a Városi Tanács Építési és Közlekedési Osztálya határozatban kötelezte Löwin Miklóst, mint az Izraelita Hitközség helyi megbízottját a Mosonvár utcai épület karbantartásának elvégzésére, 1973. december 31-i határidővel. A határozatban megszabottak elmulasztása esetére 1000.- Ft-ig terjedő pénzbírságot helyezett kilátásba.

Az 1973. év további bonyodalmakat is tartogatott a mosoni Izraelita Hitközség részére, és ez teljes egészében Löwin Miklós elnököt terhelte. Júniusban, levélben tájékoztatja a MIOK-ot a városi főmérnök szóbeli közléséről, mely szerint a halottak földi maradványait átviszik a köztemetőbe. Táblát állítanak a temető helyén, hogy minél olcsóbb legyen a megoldás. Felhívja a MIOK figyelmét levelében, hogy ebbe nem lehet belemenni. Budapestre utazott júliusban a MIOK-hoz, ahol jegyzőkönyvileg a leghatározottabb tiltakozását jelenti be a –tervezett temetői kisajátítás és áthelyezés ellen.

Közben a mosonmagyaróvári Fémfeldolgozó Vállalat (Mofém) idő előtt felmondja a Fürdő utcai ingatlan 25 éves bérleti szerződését 1973. szeptember 1-i határnappal és 80. 000 Ft-ot térít a szerződés felbontása miatt. Augusztus 15-i levelében a MIOK kéri Löwin Miklós elnököt, hogy a győri Izraelita Hitközséggel vegye fel a kapcsolatot, a bontásra kerülő imaház egyes berendezési tárgyainak átadása ügyében. Október 16-án létre jön az imaház bontására, a bontott anyag eladására a szerződés, 10 000 Ft értékben. A kért tárgyakat, frigszekrényt, padokat, kis szószéket Győrbe szállítják, melyet a győri Izraelita Hitközség 1974. május 3-i levelében megköszön Löwin Miklósnak. 1974. november 12-i időponttal, de 1975. január 6-án rögzített átadás-átvétellel megtörtént a Fürdő u. 2. sz. és a Mosonvár u. 6. sz. tatarozási munkálatai 79 754.- Ft összegben.

Az imaház telkét azután 1975. nyarán eladják magán személyeknek. 1975. augusztus 13-i levelével a MIOK megküldi Löwin Miklós elnöknek az aláírt szerződések három példányát, melyet a Győr- Sopronmegyei Tanács VB. Egyházügyi Titkára 1975. augusztus 12-én jóváhagyott.

Ezzel lezárult a mosoni Izraelita Hitközség történetének egy szép, eredményes szakasza. Nem sikerült az imaházat megmenteni anyagiak szűkössége, kellő akarat és főleg a jó szándék hiánya miatt. Eredménytelen volt a közeli iskola kezdeményezése is, mely szerint tornateremnek javasolták az épületet. A lebontott imaházat 1863-ban építették, de akkor már pezsgő zsidó közösség működött, hisz 1857-ben a mosoni Zsidó Ifjúsági Egylet táncengedélyt kért, 1858-ban rituális fürdőre kérnek engedélyt, 1859-ben saját iskolát nyitottak. (Dr.Nagy Györgyné Majoros Györgyi 1987. novemberi Városvédő Egyesületben tartott előadásából). A templomot 1934-ben újjáalakították és augusztus 26-án ünnepélyesen, avatták fel. (Mosonvármegye c. lap 1934. szeptember 2. i. száma). 1948-ban ismét újjáépítették templomukat a mosoni izraeliták, melyben szeptember 26-án a deportálásban és munkaszolgálatban elpusztult mártírok emléktábláját ünnepélyesen felavatták.

A templomról Koerner András jóvoltából sikerült NewYork-ból fényképeket kapni. Az imaház körüli rituális célokat szolgáló épületegyüttes három utcára nyílt, a mai Mosonvár, a Fürdő és Tánacsics utcára. A templom mellett gyűlésterem, rituális fürdő, vágóhelyiség, Sachter-lakás, házmester-lakás, templomszolgá-lakás és egy szociális célú lakás

állt. Ezeket az ismereteket egy vázlatrajz formájában egy mosoni építész (L. F.) bocsátotta rendelkezésünkre, aki gyermekkorát a házmesteri lakásban töltötte.

1975-ben még létezett központi szociális támogatás. Ebben két fő részesült Löwin Miklós szeptember 25-i levele szerint. A levélben sürgette a budapesti Szociális Bizottságot, hogy továbbra is részesítsék a rászorulókat juttatásban.

1976-ban elkezdődnek a gondok az izraelita temető körüli földingatlanokkal. A város lakóház építkezései a temető közelében történnek. A két városrész közötti egykori szántóföldek beépülnek, szükség van a lakóház építkezéseknél a mosoni Izraelita Hitközség földjeire is. A MIOK 1976. április 5-i levele szerint megtörtént az Izraelita Hitközség és egy magánszemély között létrejött adás-vételiszerződés jóváhagyás a Győr-Sopron Megyei Tanács VB. Egyházügyi Titkára részéről. Közlik a levélben, hogy a 27 060 Ft vételár befolyt a MIOK-hoz. A mosonmagyaróvári Városi Tanács VB Igazgatási Osztály vezetőhelyettese 1977. december 8-án kisajátítási határozatot hozott a mosoni Izraelita Temetkezési Egylet tulajdonából kisajátított 7183 négyzetméter területről 252 605 Ft teljes kártalanítási összeggel. A terület-kimutatás 4. sorszám alatti, 2067 számú tulajdoni lap 1838 hrsz. alatt felvett 1 hektár 5731 négyzetméter beltelki ingatlanról van szó.

A temető megszüntetésének folyamata a vége felé közeledett, illetve a temetést a mosoni izraelita temetőben megtiltották. Ezért a győri Izraelita Hitközségtől Stern Gyula elnök 1978. február 28-án levélben értesíti Löwin Miklós elnököt a temetés módjáról, és arról, hogy a felmerülő tényleges esetben a győri főrabbi (Dr. Vértés Árpád) intézkedik.

A MIOK az 1977. december 8-i kisajátítási határozat kártérítési összegét nem fogadta el, és a 130130 Ft többletigényének érvényesítése érdekében a mosonmagyaróvári Járásbírósághoz fordult. A bíróság 1978. május 24-i ítéletében jogosnak ítélte a 252605 Ft-on felül további 108130 Ft-ot.

A győri Izraelita Hitközség kérésére Löwin Miklós a mosoni Izraelita Hitközség elnöke levélben közli kérésüknek megfelelő formában – a hittestvérek névsorát: Koppány Lajosné, Kertészné Topf Hilda, Perényi Károlyné, Löwin Miklós, Steiner Béláné, Steiner János, Steiner Jánosné, Steiner Pál, Fonyó Zsigmond, Gáti József, Juszt Ernő, Juszt Gyula mosonmagyaróvári és Glatter Ödön máriakálnoki lakosok. Összesen 13 fő, és ebből 8-an tartoztak 1945. évet megelőzően is a helyi közösséghez.

Löwin Miklós feljelentést tett a mosonmagyaróvári Rendőrkapitányságon ismeretlen tettesek ellen 1985. május 25-én, mert rongálás történt az izraelita temetőben, kb. 10 000 Ft kár keletkezett. 1985. július 26-án a rendőrkapitányság az eljárást megszüntette, 4 fiatakorút megrovásban részesített.

A mosonmagyaróvári Izraelita Hitközség elnökének 1977-ben, 1980-ban és 1991-ben kimutatást kellett készítenie a hitközség ingatlanjairól, helyrajzi szám és telekkönyvi betétszámok megjelölésével. Az 1977. június 1-i kimutatás szerint a következő ingatlanok voltak a mosoni izr. hitközség tulajdonában: Kert a régi téglaföldi dűlőben 8568 négyzetméter, Út és árok 3327 négyzetméter, temető, épület, udvar 3349 négyzetméter, szántó a régi dűlőben 213 négyzetméter, kert 352 négyzetméter. Ház a Fürdő u. 2. alatt 963 négyzetméter. Ház Mosonvár u. 6. sz. alatt 615 négyzetméter, összesen 17387 négyzetméter. Az 1980 szeptember 30-án készített kimutatás szerint út és árok 3327 négyzetméter, temető, épület, udvar 3349 négyzetméter, kert 352 négyzetméter, ház Fürdő u. 8. sz. alatt 963 négyzetméter, ház a Mosonvár u. 6. sz. alatt 615 négyzetméter, összesen 8606 négyzetméter. Az 1991. szeptember 14-én készített kimutatás szerint út és árok (Hitközség tulajdona 1875.

évben) 3296 négyzetméter, temető, épület, udvar 3349 négyzetméter, kert 219 négyzetméter, kert 352 négyzetméter, 4 lakásos ház a Fürdő u. 8. alatt 54/92 tulajdoni hányaddal 976 négyzetméter, összesen 8192 négyzetméter. Ebben a kimutatásban szerepeltetik az ásványrári temetőt 617 négyzetméterrel, a rajkai temetőt 1680 négyzetméterrel, a darnózseli temetőt 1471 négyzetméterrel, mint a mosoni Izraelita Hitközség és járás ingatlanait. Az utóbbi három temetővel nem volt soha semmiféle feladata a mosoni elnöknek. Nem szerepelt a kimutatásokon egyszer sem a mosonszentjánosi fiók-hitközség imaház és melléképületek területe, a darnózseli imaház, a rajkai imaház, rituális fürdő, vágóhelyiség, gyűlésterem és lakások földterülete.

A kimutatások elkészítését bizonyosan a MIOK kérte. Ezt támassza alá az 1987. augusztus 18-án, Budapesten a MIOK Síp u. 12. alatt felvett jegyzőkönyve, melyben Löwin Miklós elnökkel elszámolnak a megszűnt Mosonmagyaróvár-i Izraelita Hitközség vagyónáról. A jegyzőkönyv tanúsága szerint Löwin Miklós vállalta a MIOK felkérésére, hogy a mosonmagyaróvári felekezeti és ingatlan-ügyeket továbbra is végzi. A jegyzőkönyv tartalmazza, hogy évente pénzügyi elszámolást kell készíteni a MIOK részére. Nagyobb értékű javításokat jóváhagyott költségvetés alapján előzetes MIOK-egyeztetés után szabad elkezdni.

A mosoni izraelita temető megszüntetését és a megtartását szorgalmazók egymásnak feszülő nézetei mégis csak oda vezettek, hogy a temető fenntartását kívánók nézetei kezdtek érvényesülni. Ezt mutatja a Hazafias Népfront Városi Bizottsága mellett működő Honismereti Munkabizottság 1979. május 10-én hozott határozata, mely a következő javaslatot fogadta el: A város tartsa meg épségben a városközponti zsidótemető halottasházát, renováltassa, hagyja meg benne az ott lévő négy hatalmas, fekete márványtáblát az 500 Auschwitzba hurcolt zsidó nevével, valamint az 1914-1918-ban elesettek nevét és emlékét őrző fekete márványtáblát, és minősítse mindezeket városi műemléknek. (Dr. Nagy Györgyné Majoros Györgyi 1987. novemberben a Városvédő Egyesületben elhangzott előadásából). A javaslatnak volt eredménye, mert 1986-ban a kialakítandó műemléktemetőről készült általános helyszínrajz és 1987-ben egy részletes helyszínrajz, ami a tervezett munkálatokra utal.

A mosoni izraelita temető helyreállítása még sem ezen a vonalon valósult meg, hanem a mosoni és onnan elszármazott zsidók adakozásából. A technikai lebonyolítást is a helyi megbízott és önkéntes segítők vitték végig. 1989. augusztus 10-én Király Imre helybeli kőműves mester 50 000.- Ft előleget vett át Löwin Miklóstól a mosoni izraelita temető kerítésének helyreállításáért. A külföldön élő Mosonból elszármazottak adományainak összegyűjtésében, átutalásában a döntő lépéseket Kurcz László – aki Amerikában élt – tette meg. Az Angliában élő Buzási Árpád szervező, áldozatos munkája, adakozása nélkül nehezen valósult volna meg a temető rendbetétele. Az itthon élők közül Löwin Miklós és Ligeti Tibor munkája alapvető volt a munkák gyakorlati kivitelezésében.

1990. április 12-én Kurcz László örömmel értesíti barátait a munka előrehaladásáról, és rövid összegezést készít az U.S.A.-ba érkezett adományokról:

“Ápril. 12. 1990. Drága Barátaim! Nincs is még egy éve, hogy a mosoni temető helyrehozatalához kérő soraimmal felkerestelek benneteket, és most Árpádtól és Miklóstól érkezett levelek szerint a munka oroszlán része elkészült és reméljük, a jó idő beálltával be is tudjuk fejezni.

Talán ez a levelem jó alkalom, hogy mindnyájunk nevében megköszönjem Árpádnak nemcsak a hatalmas összeget, amit előlegezett a gyors és eredményes munka érdekében, de többször járt Mosonban, ahol a Tanáccsal tárgyalt, szakembereket alkalmazott, a zsidó

irodával (Síp utca) vitatkozott pénz átutalás érdekében. Ugyancsak Miklós és Ligeti Tibi, amikor mennek, vagy jönnek a temetőből, és akik lelkiismeretes felügyelete nélkül ma nem tartanánk itt.

Magam részéről szeretném személyesen megköszönni alábbi mosoni barátaimnak, akik ide küldték a hozzájárulást szó nélkül és lehető leggyorsabban, ami 16 000 Dollárt eredményezett. Ezen az összegén kívül kb. másik 13 000 Dollár összeg lett befizetve a mosoni számlánk javára, ami nem kis teljesítmény.

Az itteni 16 000 Dollárból Árpád kérése szerint neki küldtem egy csekket 15 000 Dollárról, és a maradék 1 000 Dollár-csekket elküldtem közvetlenül az m-számla javára. A számla elég kamatot jövedelmezett, amiből a bank-költségeket tudtam fedezni. Az USA-ba érkezett a következő összeg: Curtis Roze (Sussmann Rózsi) 500.- Deutsch Gules (Gyuszi) 400.- Faragó André (Bandi) 330.- Graf Shlomo (Gróf Zoli) 1 000.- Fekete Ibolya (Ösztereichner) 228.- Gregor Marianna (Schuschitzky) 545.- Jónás Jenő 500.- Kelen Aladár 500.- Dr.Kelen André (Bandi) 300.- Kelen Jenő 400.- Kurcz Laci 1 000.- Nordfeldt Magda (Weisz) 500.- Orbán Miklós 2 000.- Prágai Alex (Sanyi) 250.- Scheimann Ella (Rothauser) 162.- Ungár Federico (Frici) 1 000.- Weisz Artur 5 000.- Weisz Paul 420.- Weisz Sanyi 400.- Weisz Miklósné (Faragó Magda) 335.- Interest (net) 222.- Total: USA Dollár 16 000.- (kerekítve).

Ha Mosonban jártok, legyetek büszkék még 45 után is, “Tiszteld Apádat és Anyádat...” Szeretettel őrizzük drága emléküket. Szeretettel ölel Mindnyájatokat: Kurcz Laci.”

A MIOK 1990. április 24-i levelében megköszöni Löwin Miklósnak és társainak a mosoni izraelita temető rendbehozatalát. Egyben közlik, hogy a rendbehozatalhoz szükséges 385 000.- Ft-os térítést jelen pillanatban nem tudják teljesíteni. Ígérik, hogy előteremtik a pénzt, türelmet kérnek.

Elkészült a felújítás, elküldték a meghívókat 1990. augusztus 21-e 14. 00 órára a mosoni izraelita temető kegyeleti helyé nyilvánítása alkalmából tartandó megemlékezésre. Az ünnepségről a Kisalföld c. újság augusztus 22-i számában a következőket írja: “Helyreállították az izraelita temetőt. Kegyeletes emlékezés. A náci barbarizmus 503 mosoni áldozatára emlékeztek tegnap délután 2 órakor a helyi izraelita temetőben. A mosoni zsidóság nevében először Ligeti László mondott köszönetet mindazoknak, akik a megemlékezést lehetővé tették adományaikkal, vagy segítségükkel. Utána Botos Gábor, a városi tanács képviselőjében gondozásba vette a temetőt. Dr. Schöner Alfréd, a Magyarországi Rabbitanács elnöke arról beszélt: soha nem lehet elfelejteni a szörnyű mészárlást, mert épp olyan valóságos volt, akár a Don-kanyari katasztrófa, hiába igyekeznek letagadni egyes ideológiák. Kifejezte reményét, hogy a világban nem ismétlődik meg semmiféle háború, vagy nemzeti katasztrófa, mint 46 évvel ezelőtt. A megemlékezésen részt vett Zoltay Gusztáv, a Budapesti Izraelita Hitközség igazgatója, a helyi egyházak–és politikai pártok képviselői, valamint Búzasi Árpád, aki Londonból a nemzetközi gyűjtést megszervezte. A városból elszármazott, javarészt külföldön élő polgárok adományaiból helyreállított temetőt az ünnepség alkalmából kegyeleti helyé nyilvánították.”

Megtörtént a mosoni izraelita temető helyreállításának elszámolása Győrben, 1991. január 5-én, mely szerint bevétel 1989-1990-ben 1 785 641.- Ft a kiadás, ugyanezen időszakban 1 694 427.- Ft volt. Az egyenleg 1991. január 1-jén rendelkezésre áll. Aláírók: Löwin Miklós, Ligeti Tibor. Az elszámolásban felsorolják az adakozókat: Búzasi Árpád, Weisz Dundi, (Gizella), Gróf Dezső, Rábl Ella, Villányi Tibor, Löwin Miklós, Weiner Andor,

Kurcz László, Collin Minarik, Fux Gréti, Stein Maca, Gróf Lipi, Orbán Richárd, Halász Klára, belföldről és külföldről.

Mosonmagyaróvár Város Polgármestere 1995. április 3-ára meghívta Löwin Miklóst, a helyi izraelita közösség vezetőjét az egyházak – felekezetek és az önkormányzat közötti kapcsolat időszerű kérdéseik tárgyában rendezett eszmecsere.

A város polgármestere május 10-én levelében válaszol Löwin Miklós 1995. április 5.-i levelére, melyben az elnök kérte a zsidó temető lezárásának feloldását. A polgármester ígéri, megvizsgálják a megnyitás feltételeit, ehhez türelmet kérnek. Azóta ez ügyben nincs írásbeli fejlemény. Beszélgetéseken elhangzott vélemények szerint a valóságban nem is zárták le a temetőt, és szabad a temetés. Ezt nem látjuk így, beszélgetések inkább az óhajt fejezik ki. Tény, hogy 1970. óta nem történt az izraelita temetőben temetés, az 1990. augusztus 21-i ünnepélyen kegyeleti helyé nyilvánították, és ilyen minőségben vette gondozásba a városi Tanács képviselője. 1990. augusztus 24 és november 29-én a mosoni Izraelita Hitközség nevében Löwin Miklós és Ligeti Tibor megállapodást, illetve szerződést írt alá a Városi Tanács Végrehajtó Bizottságával és a mosonmagyaróvári Városi Ellátó Szervezettel az izraelita temető gondozására, fenntartására, a szükséges munkálatok megosztására. Az elvégzett munkáért egymástól anyagi ellenszolgáltatást nem kérnek. Ez ma is érvényes megállapodás a két fél között. A temetőt a lakóház építkezések mind jobban megközelítik, újságikkben sürgette a városi vezető a szabad területek beépítését, módosítják a városrendezési tervét. Ezért arra következtetünk, hogy a temető helyzete, mint temetkezési hely rendezetlen, ilyen szempontból a jövőbeni kilátás nem biztató. Mint kegyeleti hely fennmaradása megoldottnak tűnik, tisztázatlan viszont, mint jelent a város gondozásába vétele? (sz. megj. A temető használatát az óta temetések céljára engedélyezték.)

A Holocaust 50 éves évfordulójának megemlékezésére, megünneplésére az ország sok városában rendeztek ünnepségeket, írtak könyveket a helyi izraelita közösségek történetéről, a vészkorszakról. Mosonmagyaróváron hasonló nem tapasztaltunk, ezért a figyelemfelkeltés érdekében olvasói levelet küldtünk a Kisalföld c. újságnak, ami megjelent az 1994. június 23-i számban, a következő rövidített formában: “Emlékezzünk! Időszerű a sok megemlékezés az ötven évvel ezelőtt történt borzalmakról is. Megelégedéssel olvasom a Kisalföldben, hogy Győrben, Sopronban, Gyórszemerén és más helyeken is emlékeztek. Mosonmagyaróváron még nem emlékezett meg senki arról a több száz emberről, akiket 1944. tavaszán, kora nyarán a városból és környékéről az akkori törvények alapján kényszerrel összegyűjtöttek, kiraboltak és megsemmisítésre az országból kiszállítottak. Emlékezzünk, mert városunkban is vannak olyan vélemények, hogy ez nem is volt igaz, ez nem is történt meg. Ezért emlékezzünk mindig, de most különösen, mert az 50 éves évforduló jelentős. Mind kevesebb a szenvedő túlélő, a korabeli tanú és az elkövetésben részes. Városunkban is gettóba gyűjtötték a szerencsétlen érintetteket, vagyontárgyaiktól, személyes holmijaiktól megfosztották őket, majd bevagonírozás és elszállítás után sokukra a halál várt.

Abban reménykedem, hogy ez a néhány gondolat sokakban megindítja az emlékezést a Mosonmagyaróváron és környékén élők körében. Mert ez a terület hosszú időn keresztül mutatta meg nap, mint nap az itt lakóknak a holocaust szörnyűségeit. Naponta hajszolták az áldozatokat a városon keresztül, szállították a vonatok a szerencsétleneket.

Bizakodom, hogy az emlékeket – amelyeknek felidézését talán kissé elősegítem – nem tartják magukban, hanem sokaknak elmondják, főleg a fiataloknak, a gyerekeknek. Név és cím a szerkesztőségben.”

Az olvasói levél nem talált visszhangra, legalább is annak jeleit nem tapasztaltuk. De tapasztaltuk továbbra is a tettetett közönyt, az összeszorított fogakkal való hallgatást. Mind határozottabban tudatosult bennünk, szükség van emlékműre, legalább egy emléktáblára.

1994. novemberében ünnepség-sorozatot rendeztek Mosonmagyaróváron Flesch Károly halálának 50 éves évfordulója alkalmából. A művészeti eseményeket a Művelődési Központban rendezték. Az évforduló alkalmából a család hozzájárult, hogy a hamvakat Luzernből hazahozzák. 1994. november 13-án 10 órakor Flesch Károly és hitvese hamvait ünnepélyesen elhelyezték a családi sírboltban, az eseményen fia is részt vett. A mosoni izraelita temetőben lévő síremléket az ünnepséget megelőzően a nagy eseményhez illően, helyreállították.

1995. év folyamán több fontos személynek, civil szervezetek vezetőinek, országgyűlési képviselőnek, egyházi vezetőknek elmondtuk, hogy hiányt kellene pótolni a városban, mert nincs, ami a mosoni zsidóság vézkorszak idején történt üldözésére emlékeztetne. Az elképzelt emléktábla feliratára és elhelyezésére szövegváltozatokat készítettünk és ismerősök, túlélők, illetékeseknek gondolt személyek körében itthon és külföldön egyaránt, ismertettük. Javaslatok, módosítási változatok nem kerültek hozzánk. Nagy öröm volt számunkra, hogy a nyár folyamán meglátogatott bennünket Buzási Árpád és Löwin Miklós, akiket minden eddigi tevékenységünkről és további elgondolásunkról a táblával kapcsolatban tájékoztattunk. Buzási Árpád levélben visszatért a tábla ügyére, láthatóan magáévá tette az ügyet. 1996. márciusában kézbe vette a tábla létesítésének ügyeit, és Buzási Árpád vezetésével, Löwin Miklós, Ligeti László és a mi közreműködésünkkel elkészült az emléktábla feliratának szövege. Közös felkerestük a város polgármesterét, ahol Buzási Árpád a tábla elhelyezésének helyéről és idejéről tett javaslatot, amely 1996. június 6-át, a mosoni deportálás 52. évfordulóját jelölte meg. A tábla elhelyezésére a Scheiber-házat javasolta. Ezt követően az elképzelések az Önkormányzat illetékes vezetőivel is ismertetésre kerültek és a szükséges engedélykérelmek a rendőrség és az Önkormányzat felé beterjesztést nyertek. Ezzel egyidejűleg Buzási Árpád vállalva az anyagiak biztosítását, elindította a tábla elkészítését, a további gyakorlati kivitelezést Ligeti László bonyolította.

Szétküldésre kerültek a meghívók az 1996. június 6-i ünnepségre és a tábla avatására. A Kisalföld c. újság az ünnepség előtt két nappal közölte a táblaavatás időpontját és helyét. Az újság június 8-i számában képes riportot közöl az ünnepségről: "Az avatás után eltűnt az emléktábla. Soha nem felejtjük el azt a sok szörnyűséget, melyet számunkra és Európa számára egyaránt jelentett a hitleri Németország. Épp ezért napjainkban is fel kell figyelni minden olyan jelenségre, amely az antiszemitizmust kívánja feléleszteni" – mondta a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége nevében Lazarovits Ernő professzor azon a csütörtök délutáni ünnepségen, melyen felidéztek a holocaust iszonyatát Mosonmagyaróvár izraelita temetőjében, majd átsétáltak a Szent István király út 113-as számú házhoz, melynek falán akkor még ott díszlett az utókor emlékeztető jelképező tábla. Lazarovits Ernő után Villányi Tibor, a Győri Izraelita Hitközség elnöke beszélt arról a 650 zsidó magyar honfitársról, akiket a mosoni gettó falai közül 52 évvel ezelőtt hurcoltak el az auschwitzi és a többi haláltáborba, s akik közül mindössze ötvenegyen jöttek haza az új, szabad élet reményében. Dr. Báznai Bertold alpolgármester kifejezte abbéli reményét, hogy a tábla olyan felkiáltójel lesz, mely mellett senki nem mehet el anélkül, hogy ne emlékezne azokra, akiknek még a teste sem kaphatta meg a végtisztességet... Az ünnepségen tiszteletét tette Németh László mosoni plébános is, kinek humánus gondolatai után a polgármesteri hivatal, a helyi német kisebbség, a külföldre elszármazott barátok, valamint a Munkáspárt, az SZDSZ és az MDF képviselői helyezték el koszorúikat a fal tövében.

Tegnap reggelre döbbenet szállta meg a jóézésű emberek lelkét, mikor felfedezték, hogy valaki eltüntette a táblát. A 60x80 centiméteres, fekete gránitból készült, aranyfelirattal díszített, sarkainál egy-egy csavarral rögzített lapot szerdán este erősítették fel helyére. Csütörtökön reggel már egy kis csokor fehér virág hirdette, hogy van, aki pontosan érti a megható sorok üzenetét. Pénteken délelőtt pedig már valami egész másról árulkodott az üresen maradt felület ... A rendőrök néhány órán belül megtalálták az eltűnt darabot. Kiderült, hogy a táblát a ház lakói szerelték le, mert szerintük felhelyezéséhez nem rendelkeztek engedéllyel a szervezők... Ress M.” – A cikk végén közölt fényképen Báznai Bertold alpolgármester, Búzasi Árpád, a táblaavatás kezdeményezője és finanszírozója, Lazarovits Ernő professzor, Németh László mosoni plébános és Villányi Tibor győri hitközségi elnök látható. A második képen az emléktábla, melynek pénteken (június 7-én) reggel már csak hült helyét találták az arra járók.

A KURIR 1996. június 11-én a következőket írja: “Az emléktábla mássága. Leszerelték a holocaust áldozataira emlékeztető, előző nap felavatott emléktáblát házuk faláról Mosonmagyaróváron, a Szent István király út 113. alatt lakó polgárok. A fekete gránitból készült táblát csütörtökön avatták fel a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségéhez tartozó egyesületek, a helyi egyházak, pártok, a nemzeti kisebbséghez tartozók és az önkormányzat képviselői. Akkor még senki nem gondolt arra, hogy másnapra szakszerűen lecsavarozva eltűnik a falra szerelt emlékezet. A rendőrök lepődtek meg a legjobban, amikor néhány órával a bejelentést követően megtalálták a táblát. A ház lakói távolították el, mondván: a szervezők nem rendelkeztek a felhelyezéshez szükséges engedéllyel.

A polgármesteri hivatal műszaki osztályával egyeztették a szervezők az emléktábla elhelyezését. Mivel ez nem építésiengedély-kötelezett, ezért az osztályon nem tartották indokoltnak, hogy írásban kiadják a dokumentumot. Az avatáson az alpolgármester képviselte intézményünket. Ennek ellenére a lakók kérik az írásos engedély kiadását – tájékoztatta a Kurírt Stipkovits Pál polgármester. – Arra hivatkoznak, hogy nem egyeztettünk velük. Elmondásuk szerint félnék, hogy az épület a suhancok és a bőrfejúek célpontjává válik. Pedig ennek semmi alapja. – Az nem lehetséges, hogy a lakókban van egy kis zsidóellenesség? – Határozottan ki merem jelenteni, hogy nem erről van szó!

A mosoni zsidó hitközség képviselője, Ligeti László kicsit másképp látja a helyzetet, de igyekszik higgadt maradni. – Mindenkit megdöbbsentett az eset. Lehet, hogy nem volt semmi antiszemitizmus a történetben, de úgy látom, ha a németek kitelepítéséhez kötődne a tábla elhelyezése, nem szóltak volna egy szót sem. Arra hivatkoznak a lakók, hogy félnék. De mitől? A legnagyobb problémájuk az volt, hogy a táblát ki lehet tenni, de nekik meghatározza a műemlékvédelem, hogy milyen színűre festhetik az ablakokat. – Miért erre a házra helyezték el a táblát? – Mert a ház, (a benne működő bankkal együtt) Scheiber Pál tulajdonát képezte, aki 31 éven át a zsidó hitközség utolsó elnökeként tevékenykedett Mosonban. Ő és teljes családja elpusztult a háború alatt. Később az önkormányzaté lett a ház, amit a lakók most megvettek és azt állítják, hogy nekünk ott semmi jogunk nincs. – Tóth Gyula.”

Új helyre került az emléktábla, a Szent István király út 80. számú ház falára, melynek 1945. előtti tulajdonosa Dr. Weisz Lajos ügyvéd. A Kisalföld június 12-én írta: “Új helyre került a borzalmakra emlékeztető tábla. Mindkét fél lezártnak tekinti az ügyet. Mint ahogy arról már hírt adtunk olvasóinknak, ünnepélyes külsőségek közepette avatták fel június 6-án, Mosonmagyaróváron a Szent István király út 113-as számú házában a túlélők és a hozzátartozók nevében a holocaust borzalmaira figyelmeztető emléktáblát. Megírtuk azt is, hogy a ceremónia másnapjára a házban lakók eltávolították a gránitlapot, arra hivatkozva, hogy a felhelyezők nem rendelkeztek a szükséges engedéllyel.

A város előjáróinál érdeklődve megtudtuk, hogy előzetes egyeztetés után – mivel hatósági szempontból a kivitelezés nincsen engedélyhez kötve – az önkormányzat szóban jóváhagyta az izraeliták kezdeményezését. A szervezők a hibát ott követték el, hogy nem kérték ki a tulajdonosok véleményét is ugyanerről, csupán egy-egy cédulán értesítették őket szándékukról. Az önkormányzat vezetői és az izraeliták képviselői most abban maradtak, nem erőltetik tovább a dolgot, inkább olyan helyre viszik át a táblát, ahol elfogadják, sőt, megtiszteltetésnek veszik annak létét.

E témát vitatva tegnapelőtt lakógyűlés is lezajlott a Szent István király út 113.-ban, amelyen a jelenlévők egyöntetűen az elutasítás mellett foglaltak állást. Közös képviselőjük szerint az akaratnyilvánításnak nincsen politikai háttere, tiszteletben tartják az izraelita hitközség szándékát. Kivetnivalót igazából az eljárásban és a döntéshozatalból való kihagyásban látnak, de műemlék jellegű (pontosabban városképi jelentőségű – a szerző) házban lakva egyébként is tiltakoztak volna bármilyen tábla ellen. A tulajdonosok emellett tartanak a környék alvilágának reakciójától is, mert – mint elhangzott – egy olyan városrészen, ahol nap, mint nap történnek atrocitások, a felirat könnyen célponttá válhatott volna. A lakók tehát féltik saját biztonságukat és az épületét is, és ilyen indokkal mondanak nemet.

A rendőrség közreműködése után az izraeliták épségben, hiánytalanul kapták vissza a gránitlapot és számára új helyet találva mindkét fél lezártnak tekinti az ügyet. Ress Marietta.”

A Kisalföld június 25-én írja: “Mosonmagyaróvár. Mint ahogy arról már hírt adtunk olvasóinknak, ünnepélyes külsőségek közepette avatták fel június elején a Szent István király út 113-as számú ház falánál a túlélők és a hozzátartozók nevében a holocaust borzalmaira figyelmeztető emléktáblát. Megírtuk azt is, hogy a ceremónia másnapjára a házban lakók eltávolították a gránitlapot arra hivatkozva, hogy a felhelyezők nem rendelkeztek a szükséges engedéllyel. A város előjáróinál érdeklődve megtudtuk, hogy előzetes egyeztetés után az önkormányzat szóban jóváhagyta az izraeliták kezdeményezését. A témával kapcsolatban lakógyűlést is tartottak, amelyen a jelenlévők egyöntetűen az elutasítás mellett foglaltak állást. Az önkormányzat vezetői és az izraeliták képviselői abban maradtak, nem erőltetik tovább a dolgot, inkább olyan helyre viszik át a táblát, ahol elfogadják, sőt, megtiszteltetésnek veszik annak létét.”

Június 27-én a következő cikket közölte a Kisalföld: “Még egyszer az emléktábláról. A minap megdöbbenéssel olvastam a Kisalföldben, hogy a mosoni Szent István király út 113-as számú ház faláról eltűnt az előző nap elhelyezett emléktábla. Mint később kiderült, a ház lakói távolították azt el. Ezután a polgármesteri hivatal erélyes fellépése helyett egy alkudozó, magyarázkodó huzavona kezdődött. Végül a lakók bizonyultak az erősebbnek és a polgármesteri hivatal beadva a derekát, nem tette vissza a táblát.

Néhány gondolatot fűzök mindehhez. A tulajdonosokat, lakókat értesítették az illetékesek, így tudták, hogy a táblát a falra helyezik. Miért nem reklamáltak a megemlékezés, illetve a tábla elhelyezése előtt?

Azután, a ház falán belül az ott lakó azt tesz, amit akar, de kívül a polgármesteri hivatal jóváhagyásával igenis lehet elhelyezni emléktáblát, még a lakók nemtetszése ellenére is. Másodszor, ha a 90x60 centiméteres márványtábla annyira irritál egyeseket, akkor esetleg más mód is van a levételére, mint az, hogy önhatalmúlag leszerelik. Ez az eljárás itt az ország nyugati kapujában egyszerűen döbbenetes. Egyesek összetévesztik a demokráciát az anarchiával. Így nem Európa felé, hanem esetleg Ázsia felé közelíthetünk.

Most pedig rátérnék a Kisalföld későbbi, június 12-i cikkére. Itt a lakók magyarázkodnak, de igazi magyarázatot adni nem tudnak. Hogy tettüket igazolják, a környék "alvilágára" mutogatnak. Ha egy idegen elolvasta ezt a 12-i cikket, joggal hihette azt, hogy a mosoni városrész házaiban banditák tanyáznak, az utcákon pedig rohamosztagosok masíroznak. Azért ez szerencsére nem igaz, mint ahogy a félelem sem, amit a lakóknak az emléktábla miatt kellett volna kiállniuk. Amilyen alattomos és rosszindulatú volt a tett, olyan nevetséges és átlátszó a magyarázkodás.

Végezetül ezen utolsó mondatokat az idetelepült, nem tősgyökeres mosoniaknak és a 113-as ház lakóinak ajánlanám a figyelmébe. Az emléktáblát nem véletlenül helyezték el éppen ennek a háznak a falára. Ebben a házban lakott és praktizált egy tisztességes, segítőkész orvos, dr. Löwin, akire az idősebb mosoniak még szeretettel emlékeznek vissza. A ház másik részében Scheiber kereskedő és családja élt. A földszinten Scheiber-ék üzlethelyisége volt, ahol sok kispénzű vásárolt, kiket sokszor hitellel is kiségitettek. Mindkét zsidó család – mert azok voltak – köztiszteletben állt. Becsületben bármikor felvették a versenyt a város magyar és német, vagy ha úgy tetszik, keresztény lakosságával, de a ház mostani lakóival is. A 113-as házban lakókat, sok más sorstársaikkal együtt 1944-ben deportálták. Ezek az emberek semmit nem követtek el, éppoly becsületesen megállták a helyüket a mindennapi életben, mint a legtöbb ember. Édesanyám többször is meghatódva mesélte, hogy látta, amikor egy ismerős huszonéves fiatalasszony az alig egyhetes bepólyázott csecsemőjével a karján indult a végzetes útjára. (sz. megj. Deutsch Imréné sz. Knapp Paula)

Mindössze azért kellett meghalniuk, mert egy zavaros, gyilkos ideológia őket kiáltotta ki bűnbakká. Most, az a kevés túlélő, róluk, az áldozatokról megemlékezve helyezte el a márványtáblát, amelyet egy nap múlva leszedtek. Szégyen ez, de nemcsak a ház lakóinak a szégyene, hanem a polgármesteri hivatalé is, amely ilyen könnyen sarokba szorítható. Eszes József.”

Búzás Árpád cikkét közli a Kisalföld június 19-i számában: "Ijesztenek és megnyugtattak. A mosonmagyaróvári Szent István király út 113-as sz. ház lakóihoz. Én magam is megjártam a poklot a náci vézkorszakban. 1944-ben elkísértem feleségemet és két kislányomat (7 és 4 évesek) a gázkamrákba, és velük együtt anyámat, két testvéretem és azok hét gyermekét. A hamujukat természetesen nekünk kellett kisöpörni. Összesen 86 vérrokonomat vesztettem el, köztük Scheiber Pált, aki eredetileg az a ház volt, amiben önök most laknak. A következő sorokat nem felekezeti hovatartozásom diktálja, hanem egy gyászában megalázott ember keserősége.

Mosonban a két vallás művelői között soha nem volt belülről fakadó ellentét, azokat az abban érdekelt erők rájátszva az emberekben megbúvó, őket megrontó féltékenységre, irigységre alapozva, tudatosan gerjesztették. A tábla levétele és az azt követő reakciók engem egyszerre ijesztenek és megnyugtattak. Elkésérítenek, mert ijesztő, hogy ötven évvel a holocaust után egy felavatott emléktáblát le lehet venni. Az nekem teljesen mindegy, hogy antiszemitizmusból, vagy abból fakadó félelemből, hogy a ház antiszemita támadások célpontja lesz, vagy irigységből, mert egy reklámtáblát – amikért a ház lakói pénzt kaptak volna – a műemlék-felügyelet nem engedélyezett.

Megnyugtattott azonban az, ahogyan a város vezetői, a sajtó, az egyszerű polgárok vélekedtek erről. Például, amikor a tábla hült helyét szemléltem, hallottam ezt a mondatot, ami a legtömörebben és a legegyszerűbben fejezte ki azt, amit a velünk együtt érzők gondoltak: "Csak az emlékükből, a házuk nem!" A feszültségkeltőknek csattanós választ adott László atya felajánlása, hogy a táblát helyezzük a kápolna falára, amit tisztelettel elfogadtunk, és egy későbbi időpontban a táblát áthelyezzük.

Bár nekem soha nem volt kérdéses, hogy erre a táblára szükség van, de volt, aki megkérdőjelezte annak szükségességét. Most már ők is látják, mennyire igaz az, hogy aki elfelejti a történelmet, az megérdemli, hogy újra átélje azt. Ez a tábla elszabadított olyan indulatokat, amik a felszín alatt mérgezték a kapcsolatokat. A város egységes kiállása talán megérteti önök közül egyesekkel, hogy békében kell élnünk egymás mellett, és együtt, egymást segítve többre vihetjük, mint hol nyílt ellenségeskedéssel, hol csendes irigységgel. London, 1996. június. Búzasi Árpád.”

Az Új Élet is írt az 1996. július 15-i számában az emléktábla avatásáról: “Megemlékezés Mosonmagyaróváron. Mosonmagyaróváron sokan vettek részt a zsidó temetőben tartott Ázkárán, ahol Lazarovits Ernő recitálta a Kél málé ráchámimot, majd a megjelentek elmondták a kadist.

A mosonmagyaróvári temető egyike azon keveseknek, amely gondozott, nagymértékben a külföldre elszármazott mosoni zsidók támogatásának köszönhetően, mint például Búzasi Árpád (Anglia), Weiss család (Kanada) stb. A temetőben található egy fekete márványobelisk egy tömegsír felett, ide temették azokat a zsidókat, akiket a városon keresztül akartak Nyugatra hajtani, de itt vesztették életüket.

A rendbe hozott taharó falán lévő fekete márványtáblára van bevésve azoknak a neve, akik az auschwitz-i koncentrációs táborban vesztették életüket. Ugyanott őrzik az egyetlen megtalált tóratekereszt – egy üvegezett szekrényben -, ugyanis sem templommal, sem imaházzal nem rendelkeznek, csak néhány zsidó család él a városban.

A fellelhető korabeli dokumentumokból megtudhatjuk, hogy már 1802-ben 14 zsidó élt a városban. Kuriózusként meg kell említeni, hogy az egykori esperesplébános írta be a zsidókat is a születési anyakönyvbe. A status quo zsidó hitközség Herczel Zsigmond elnökletével 1861-ben alakult, valamint egy zsidó iskola is, amely 1890-ig működött. 1862-ben Bendl Károly ismert építész tervei alapján készült el egy szép zsinagóga. Ugyanazon évben egy rituális fürdő is. 1944-ig, a deportálásig Mosonmagyaróváron virágzó hitélet folyt.

A túlélők a Szent István király út 113. számú ház falán egy emléktáblát helyeztek el, amelyet a temetőben tartott Ázkárát követően avattak fel.

Villányi Tibor, a győri hitközség elnöke üdvözölte a megjelenteket, majd Lazarovits Ernő, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége nevében mondott beszédet. Beszédének első részében felidézte az itt élő zsidóság legszomorúbb napját, 1944. június 6-át, amikor 220 családot (mintegy 650 főt) gettóba zártak, onnan Győrbe szállították őket, majd marhavagonokba préselve, embertelen körülmények között arra az útra indították (Auschwitz, Birkenau), ahonnan már nem tértek vissza. Az ott lángoló krematóriumok martalékává váltak. 1945-ben 51 zsidó tért vissza a városba.

Szólt a mosonmagyaróvári zsidóság történetéről, arról a jelentős szerepről, amit betöltöttek az ipar, a mezőgazdaság, a kulturális élet kialakulása és fellendítése terén. Fröhlich Ignác szalaggyáros 300 munkást foglalkoztatott, Mauthner Mihály (Henrik – a szerző) saját birtokán több száz embernek biztosított munka- és megélhetési lehetőséget. Itt született Flesch Károly világhírű hegedűművész, aki később a Berliini Filmharmónikusok élére került.

Ez a tábla – mondotta beszédében, nemcsak emlékeztető kell, hogy legyen az itt elhaladóknak a mosonmagyaróvári zsidóság tragédiájára, hanem figyelmeztetés is arra, hogy az soha többé ne történhessék meg.

Ezt hangsúlyozta dr. Báznai Bertold alpolgármester, valamint a katolikus egyház részéről Németh László plébános, aki beszédében a megértés és szeretet fontosságát, szükségességét emelte ki, különösen napjainkban.

Ezt követően a társadalmi szervezetek, egyházak képviselői koszorút helyeztek el az emlékművön.

Köszönet mindazoknak, akik az emléktábla elkészítését és elhelyezését lehetővé tették. L.E.”

A temető rendbetétele, ünnepélyes avatása, az emléktábla elkészítése, ünnepélyes felavatása, a levétele körül keletkezett megnyilatkozások felerősítették azt a törekvést, amely igyekezett bemutatni, bizonyítani, hogy Mosonmagyaróváron nem sikerült megszüntetni mindent, ami zsidó és nem sikerült elpusztítani valamennyi zsidót. Ennek beszédes bizonyítéka a Salamon Utódai Alapítvány létrehozása. Az alapító okiratot a Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság – mely a bírósághoz 1997. július 31-én érkezett – záradéka 1997. november 17-vel nyilvánította jogerősnek. Az alapító okirat 4. pontja szerint a fő tevékenységi kör: A mosonmagyaróvári zsidó temető megőrzése. – A mosoni zsidó emlékek megőrzése. – Apáink szenvedéseinek dokumentálása. – A zsidó kultúra megismertetése. – Közösségek és rászoruló egyének támogatása a kultúra megismerésében. Az 5. pont szerint: Az alapítvány céljaira rendelkezésre bocsátott vagyon: Buzási Árpád 300 000 Ft és 3000 angol font készpénzt bocsát az alapítvány rendelkezésére, céljainak eléréséhez. Az alapítvány kezelője: Ligeti László, a kuratórium elnöke, Buzási Árpád és Löwin Károly. A kuratórium 1997. november 27-én ülést tartott, megerősítette tisztségében Ligeti Lászlót, mint elnököt. Megállapítja a jegyzőkönyv, hogy az alapítvány vagyona az indítás óta 20 %-kal növekedett adományokból és további növekedésre is lehet számítani. Továbbá a Magyarországi Zsidó Hitközségek Országos Szövetsége – mivel, mint elhagyott tulajdon a nevére került a Mosoni Zsidó Hitközség ingatlan vagyona – lemondott e tulajdon hasznosítási jogáról az Alapítvány javára. Az elnök hosszas, nehéz tárgyalásokat folytatott a hivatallal, az 1839 hrsz., 3296 négyzetméter, a város által igénybe vett ingatlan kártalanításáról. A jelenlegi állás az, hogy a város képviselő testületének gazdasági bizottsága utasította a hivatalt olyan értékarányos cserebérleti konstrukció kidolgozására, melynek segítségével az Alapítvány közösségi célú helyiséghez jut. A továbbiakban a kuratórium tisztségviselőket kért fel munkájának segítésére.

A Kisalföld 1998. április 6-án fényképes riportban számol be az “Izrael gyermeke” című fotókiállításról: “A remény jegyében. Szombati napját Mosonmagyaróváron töltötte Joel Alon, Izrael magyarországi nagykövete az Izrael Állam fennállásának 50. évfordulója tiszteletére rendezett “Shalom” országos rendezvénysorozat keretében.

Előbb a Magyar-Izraeli Baráti Kör kalauzolása révén a tavaly alakult helyi Salamon Utódai Alapítvány tagjai köszöntötték a nagykövetet. Ligeti László elnök a háború előtti több mint félezer mosoni zsidó polgár megmaratottjainak nevében köszöntötte az Izrael Államot képviselő nagykövetet, kifejtette, hogy mindannyian kettős állampolgárnak érzik magukat, büszkék Izrael fejlődésére és eredményeire. Arról is beszámolt, hogy az alapítvány legutóbbi ülésén úgy döntött, hamarosan létrehozzák a mosoni zsidó hitközséget.

Joel Alon délután a város vezetőivel ismerkedett meg a városházán, majd betekinthez az egyetem és az egyik Izraelbe is szállító üzem életébe. Az egyetemi fogadáson elhangzott, hogy az akadémisták szakmai gyakorlatainak egyik célállomása Izrael, ahol a mostoha természeti adottságok ellenére is igen magas a mezőgazdasági termelés színvonala.

A Flesch Károly Kulturális Központban Joel Alon és dr. Iváncsics János nyitották meg Stipkovits Pál polgármester köszöntője után Varjú Zoltán Mihály székesfehérvári fotós "Izrael gyermekei" című tárlatát.

Joel Alon megnyitójában kiemelte, hogy 100 évvel ezelőtt fogant meg Herzl Tivadar álma Izrael-Cionról, 50 év múlva megszületett az ország, s az élteti, amit az izraeli himnusz is szövegében hirdet: a remény. Az ott élők szívós munkával tették hazájukat és kultúrájukat a világban mind elismertebbé.

A tárlatmegnyitót a Pannónia Klezmer Band koncertje követte, majd Mosonmagyaróvár városvezetése fogadást adott Izrael Állam kikiáltásának 50. évfordulója és Joel Alon nagykövet tiszteletére."

1998. január 22-én Ligeti László a Salamon Utódai Alapítvány kuratóriumának elnöke átvette Löwin Miklóstól a mosoni Izraelita Hitközség elnökétől: 1. Mosoni Izraelita Hitközség pénztárcönyvét 1945-1997. időszakára. 2. Fördő u. 8. sz. ház bevétel-kiadás 1997. Az átvétel egyenlege 144 109.- Ft. Továbbá 3 lakásbérleti szerződését.

1998. március 29-én a Mosonmagyaróváron élő szórvány zsidóság úgy határozott, hogy megalakítja a Mosoni Zsidó Hitközséget 23 fővel. Megválasztotta – a jegyzőkönyv szerint – a hitközség vezetőit és megbízta őket, hogy készítsék el az Alapító Okiratot és tegyék meg a szükséges lépéseket a hitközség bejegyeztetéséhez. Elhatározták, hogy kéri felvételüket a MAZSIHISZ tagszervezetei közé. Háromtagú vezetőséget választottak, melynek ügyvezető elnöke Ligeti László, akit egyidejűleg megválasztottak a MAZSIHISZ áprilisi küldöttgyűlésére küldöttnek.

Ismét sajnálatos esemény történt 1999. június 15-én, melyről a Kisalföld június 23-án adott hírt: "Hogskeresztek a holocaust-emléktábla alatt. Vandálok a temetőben. A mérleg szomorú: három feldöntött síremlék, s az úgynevezett kőkerthben négy egymásra döntött sírkő, melyek közül az egyik kettétört.

Gondolkodás nélküli cselekedetre utal az is, hogy június 15-re virradóra a mosonmagyaróvári Szent István király úton elhelyezett holocaust-emléktábla alá valaki fehér krétával "És a magyarok?" feliratot, illetve június 15-e és 20-a között fekete zsírkrétával két, körülbelül 20 centiméteres horogkeresztet festett fel.

Mindezek során megközelítőleg 50 ezer forintnyi anyagi kár keletkezett, de az épelméjű emberek számára még nagyobb döbbenettel jár a tény, hogy pusztán szórakozásból valaki ilyen módon képes meggyalázni egy eszeveszett népiártás ártatlan áldozatainak emlékét...

A Mosonmagyaróvári Rendőrkapitányság nyomozó alosztálya a bejelentést követően megkezdte a felderítőmunkát, és azzal a kéréssel fordul a lakossághoz, hogy ha bárkinek használható információja van az ügyvel kapcsolatban, hívja a (96) 215-433-as, vagy az ingyenes 107-es számot, illetve tárcsázza a (96) 215-957-es bizalmi vonalat.

A zsidó hitközség képviselője a nyomravezetőnek pénztalimat ajánlott fel.

A mosonmagyaróvári zsidó temető gondnoka vasárnap délelőtt beindította a fűnyíró gépet, hogy rendbe tegye a síremlékek közötti zöld gyepet. A kert hátsó része felé haladva azt vette észre, hogy az egyik síremlék megdőlt az éjszaka folyamán. Először nem is tulajdonított különösebb jelentőséget az esetnek. Rossz érzés csak akkor fogta el, amikor alaposabban

körülnézve újabb és újabb felborult táblákat talált.” (Szerk.megj. A tettesek ez idáig ismeretlenek).

UTÓSZÓ.

Az izraelita kultuszközösségek a mosoni tájon – Mosonmagyaróvár kivételével – megszűntek. Oroszváron (ma Rusovce Szlovákiában) lebontották az imaházat, a temetőt felszámolták. Rajkán lebontották a templomot, a rituális fürdőt, a temető eléggé elhanyagolt állapotban van. A templom körüli épületekből még megvan egy-két épület (a volt rabbi lakás is), melyet lakóháznak használnak. Darnózselin az imaházat lebontották, a temető kerítés nélkül nagyon elhanyagolt állapotban, a teljes megsemmisülés előtti állapotban látható. Mosonszentjánoson (ma Jánossomorja) az imaházat és a hozzá tartozó épületeket elbontották. Mosonmagyaróváron is lebontották a templomot, a rituális fürdőt és több melléképületet. Az épület együttesből megmaradt egy épület, melyet lakásoknak alakítottak át. A temetőt sikerült szépen rendbe hozni, emlékhellyé alakítani. Az elbontott épületek helyét általában beépítették. Az egykori épületeket semmiféle emléktábla nem jelöli, hogy ott a vészidő előtt élő, működő vallási közösség élt. Erre a hiányra és a pótlásár felhívjuk a mosoni tájon élők figyelmét.

A mosonmagyaróvári Hitközség újjáalakulása reménykeltő, hogy Mosonmagyaróváron újjáéledt az izraelita kultuszközösség és a nagy múltú elődök nyomdokain haladva, ismét elfoglalja fontos és méltó helyét a város életében.

Utószóként, de semmiképpen nem befejezésként fontosnak tartjuk elmondani, hogy a gyűjtés, feldolgozás során sok érdekes, további gondos kutatómunkát igénylő, a mosoni zsidóságra vonatkozó esemény és téma villant meg előttünk. Azt kérjük az érdeklődő Olvasótól, ne sajnálja a munkát, a fáradtságot, folytassa kereső, gyűjtő munkánkat, tegye teljesebbé. Ez nem csak a mosoni zsidóság múltjának jobb megismerését eredményezi, de szűkebb szülőföldünk múltját is teljesebben tárja elénk. Múltunk helyes ismerete eligazítást ad, irányt mutat a jövőnkre.

Ma is helytállónak tartjuk Fodor Gábor volt művelődési miniszter “Jövők az emlékezésen alapszik” című beszédét, melyet a Holocaust Magyarországon c. emlékkiállítás 1994. július 19-i megnyitóján mondott:

“Az idén ötven éve annak, hogy vagonokba zártak mintegy hatszázezer magyar állampolgárt, kiknek vélhetően nagyobb része – míg volt jog – az izraelita felekezethez tartozott, másik része különböző keresztény felekezetek tagjaként élte szorgos mindennapi életét.

Vagonokba zárták őket, német alapossággal és magyar állami segítséggel Auschwitzba és más lágerekbe vitték őket. Gyerekeket, asszonyokat, öregeket, felnőtt férfiakat – megölték őket előre eltervezett módon, a XX. századi egyetemes és magyar történelem máig izzó szégyenére.

Ami 1944-ben megtörtént, annak persze előzményei voltak, törvényeknek nevezett intézkedés-sorozatok, melyekben mindodáig törvény előtt egyenlő magyar állampolgárok jogait csorbították. Zsidótörvényeknek nevezett, példátlan alapossággal eltervezett, züllött erkölcsű intézkedéssorozattal tették tönkre százazrek mindennapi életét, aláztak meg kisgyermeket, tisztességben megöszült öregasszonyokat, készítették elő ezeknek az ártatlanoknak a végső pusztulását.

Ötven éve történt mindez, s ma is beszélnünk kell róla. Szólnunk kell, s engedjék meg kérem, hogy szavaim – a kormány tagjának, politikusnak a szavaiként – nem csekély mértékben a jelenre is vonatkozzanak. Engedjék tehát meg, hogy mikor tekintetem a fájdalommal terhes múltra vetem, akkor is a mindannyiunk számára méltóságot teremtő, minden magyar állampolgárnak biztonságot ígérő szabad jövő kibontakozásának lehetőségeit mérlegetljem.

Szólnunk kell mindarról, ami ötven éve történt, mert az elmúlt évtizedekben s években még mindig nem hangzottak el a magyar politika részéről félreérthetetlen, félremagyarázhatatlan, egyértelműen tisztességes szavak.

Nos, a kormány nevében szeretném egyszer és mindenkorra félreérthetetlen világossággal leszögezni: a fent említett szégyenletes törvények értelmében zsidóknak nevezett embertársaink kiirtására tett tudatos kísérlet – számunkra magyar emberek elpusztítására tett kísérlet. Izraelita és nem izraelita vallású, teljesen ártatlan magyar embereket gyilkoltak meg, mindaz, ami velük megtörtént, történelmünk része, szégyene és nyomorúsága. Akiket Auschwitzban öltek meg, azok a magyar történelem halottai – akármint is vélekedtek ők saját identitásukról, s akármint is vélekedjék arról bárki, aki ma él, s próbál meg elboldogulni e cseppet sem egyszerű kérdéssel. Számomra ez az egyetlen lehetséges tisztességes megközelítés. Remélem, ezek a szavak félreérthetetlenek, nem tépik fel a régi sebeket. Éppen ezért itt és most, az emlékezés nehéz óráján, az önök jelenlétében szeretném kimondani a magyar kormány és kultúrpolitika számára nincs és nem is lesz “zsidókérdés”. Észrevették talán, hogy én magam is óvakodom e szó túl gyakori, a kontextus mérlegelése nélküli kimondásától. Szeretném, ha érthető lenne: a hivatalos Magyarország nem kíván semmiféle kifejezéssel meghatározni, előírni semmiféle kulturális, vallási identitást, semmiféle választást. Számunkra minden olyan megoldás érvényes, amely az önök, a magyarországi izraeliták számára releváns, illetve elfogadható. Nehéz szívvel mondom, hogy önök, és mi. Mert mindannyian ugyanolyanok vagyunk. Ugyanannak az államnak kétségbevonhatatlanul hű polgárai – s a politika szempontjából minden más magánügy.

Kérem, jól értse mindenki. A kisebbségi kirekesztésnek e honban többé semmiféle, a hivatalos politika által támogatott vagy csak túrt szerepe sincsen. A magukat izraelitának vallók, a magukat zsidónak nevezők, a magukat bármiképp identifikáló állampolgárok éppúgy magyarok, mint bárki más. Hiszen mindannyian egy hazában élünk, egy állam polgárai vagyunk, s csodálatos sokféleségünkől teremtődött meg a magyar kultúra. Talán nem felesleges ezt 1994-ben kimondanunk.

S épp ezért e helyen szögezném le: a szélsőjobboldal, az antiszemita politika ne számíton semmi másra, mint az alkotmányos rend teljes szigorának betartására, és következetes betartatására, akárkiről legyen is szó. Magyarországon törvénytisztelő polgár származása, meggyőződése, felfogása, szokása, vagy életmódja miatt soha többet nem élhet félelemben. A fenyegetéseknek, a gyűlöletkeltésnek lejárt az ideje. Az antiszemitizmus bármely formája megdöbbenést kelt, megvetést vált ki a világ szabad országaiban, bárhol is üsse fel a fejét. Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy antiszemiták mindig voltak, és vélhetően lesznek. Amíg magánéletükben azok – addig legfeljebb sajnálatomat fejezhetem ki életük deformált érzelmeivel kapcsolatban. De mindenkinek tudnia kell, hogy a kulturált társadalmi nyilvánosság keretei között az antiszemitizmusnak helye nincs. Senki nem alázhatja meg polgártársait.

Azt szeretném, ha mindannyian világosan értenék: a kormány számára – amelynek képviselőjeként itt szólanom megadatott – igen fontos minden magyar állampolgár belső lelki békéje éppúgy, mint fizikai sérthetlensége. S ez éppúgy igaz a reformátusra, mint cigányra,

római katolikusra, mint felekezeten kívülire, cionistára, mint vallásilag közömbös zsidóra, konzervatívra és liberálisra egyaránt. Mindenkire egyenként.

Ötven éve történt, és ma sem felejthető sem a hatszázezer, sem a – lám, még a számok is vitathatóak – több ezer cigány állampolgár halála. A béke a belső megbékélés kivívásán alapszik. A megbékélés feltétele az őszinteség és az egyértelmű, pontos szó. Remélem, hogy szavaim ilyen szavak voltak.

Remélem, hogy mondataim segítenek a fájdalom elviselésében, remélem, hogy mondataim segítenek a belső béke elérésében. Kérem önöket, emlékezzünk. Emlékezzünk azokra, akik eltűntek. Gyermekként, öregként, ismeretlenként és ismert nevek viselőiként. Azokra, akiket elrejtettek és azokra is, akik elrejtették társaikat.

Amikor a világ talán legszomorúbb helyén – a washingtoni Holocaust Múzeumban – végigolvastam az oly fájdalmasan kevés magyar állampolgár nevét, aki segített embertársai menekülésében, akkor kicsit enyhült a lelkiismeret furdalásom. Az a lelkiismeret-furdalás, amelyet sok millióan érezhetünk – mi, akik évtizedekkel e szörnyű bűntény után jöttünk a világra – saját civilizációnk bűneiért.

Gondoljunk mindazokra is, akik politikai okokból, polgári demokrata, vagy kommunista meggyőződésük miatt, a Jehova tanúi gyülekezet tagjaiként, testi-szellemi fogyatékoságaik miatt, vagy bármi más okból lettek a borzalmas börtönök és táborok lakói és áldozatai.

Kérem önöket, menjünk együtt végig a kiállításon, nézzük együtt a múlt iszonyatát, és soha ne felejtsek el, amit látnak. A hű és igaz emlékezés nem engedi, hogy előjöjjenek a Múlt Árnyai, ez az emlékezés ébren tartja a polgárok lelkiismeretét.

Oly sokat beszélünk a magyarság tradícióiról. Tudomásul kell vennünk, hogy ez is annak a része. S mikor évről évre egy választott napon a fogyatkozó számú túlélők, az örvendetesen egyre több és boldogabb leszármazottak, az újabb nemzedékek a múlt felé fordulnak, akkor tudják meg, hogy nincsenek egyedül. Mind együtt állunk itt. Együtt, mert mindegy, kinek ki volt az őse. Együtt emlékezzünk minden halottunkra – azért, hogy ők bármiként és bárhol is vesztették életüket, holtukban legalább velünk lehessenek.

Mindannyiunk jövője alapszik ezen az emlékezésen.”

Ezért gyűjtöttünk, hogy emlékezzünk, hogy mások is emlékezzenek. Az eltervezett jövő csak a jól megismert múlt alapján lehetséges. Mert akik, nem ismeri a múltjukat, azokkal megtörténhet, hogy ismét átéli azt. Ezt „EMBER” nem kívánhatja!

Mosonmagyaróvár, 1999. december hó 1.

Kovács Sándor

Kovács Sándorné sz. Back Irén.

Felhasznált irodalom.

- ANDRÁS KOERNER: A mosoni Berger családok története. Kézirat, 1997.
- ARTHUR KOESTLER: A Tizenharmadik Törzs, A kazár birodalom és öröksége. Kabala KFT. 1990.
- BERKES TÍMEA: A Győr-Moson-Pozsony vármegyei zsidók története 1944-ben. Holocaust Füzetek 5/1996. Kiadja: a Magyar Auschwitz Alapítvány Holocaust Dokumentációs Központ Budapest. 1996.
- BÉKEFI ERNŐ: Rajka helytörténete, kézirat töredék.
- BÉL MÁTYÁS: Az újkori Magyarország földrajzi-történelmi ismertetése, Moson vármegye. Moson-Magyaróvári Helytörténeti Füzetek IV. 1985. Ford. Mihály Ferenc levéltáros.
- CHAIM POTOK: Vándorlások. A zsidó nép története. Kultúrtrade Kiadó. 1994.
- DOMÁN ISTVÁN: A győri Izraelita Hitközség története (1930-47). A Magyarországi Zsidó Hitközségek monográfiái. Budapest, 1979.
- ELENA ROMERO CASTELLO- URIEL MACIAS KAPÓN: A zsidók és Európa 2000 év története. Corvina, 1994.
- ÉLIE BARNAVI: A zsidó nép világtörténete a patriarchák korától napjainkig. Gemini Kiadó Budapest, 1995.
- FAZEKAS ZOLTÁN: A darnózszi izraelita temető 1945 utáni rövid története. Kézirat, 1998
- FODOR GÁBOR: volt művelődési miniszter beszéde a Holocaust Magyarországon c. emlékkiállítás 1994 július 19-i megnyitóján. Holocaust Füzetek 4/1994.
- FOGARASSY LÁSZLÓ: Ligetfalú és a Pozsonyi Hídfő Története. Madách-Posonium 1995.
- Dr. GAVRIEL BAR-SCHAKED: Nevek. A Munkásszázadok Veszteségei a Keleti Magyar Hadműveleti Területeken. Yad Vashem Levéltár, 1992.
- GÁLOSI SOMA: Mosoni Emlékek (Alt Wieselburg). Magyaróvár, 1923.
- HALLER JÁNOS: Mosonvármegye Történelmi Földrajza. Mosonmagyaróvári Helytörténeti Füzetek IX. Mosonmagyaróvár, 1998. Kiadó: Mosoni Polgári Kör, Mosonmagyaróvári Múzeumbarátok Egylete, Mosonmagyaróvári Múzeum Alapítvány. Szerkesztette: Tuba László.
- HILLER ISTVÁN: Adatok a magyar zsidók ausztriai mártírúrához, 1944-1945. Évkönyv 1981/82. Kiadja: a Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete. Szerk. Scheiber Sándor. Budapest, 1982.
- HÓMAN BÁLINT-SZEGFŰ GYULA: Magyar Történet I-V. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1936.
- HOLOCAUST MAGYARORSZÁGON SOROZAT: Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez, 5/1996. Hol.Füzetek. Budapest, 1996.
- YAD VASHEM Emlékhatóság Jeruzsálem Emlék- Lapok.
- JÁNOSY ISTVÁN: A repülés ABC-je. Kiadja: a Magyar Repülő Sajtóvállalat Bp. 1944.
- Dr.KARÁCSONY ISTVÁN: Darnó és Zseli története. Kiadó: Darnózszi K.Önk. 1998.
- KEREKES SÁMUEL-ENYEDY BARNABÁS: Győr-Moson-Pozsony Közig.EE.Vármegyék és Győr Törv.Hat.Jogu sz. kir. Város részletes ism. és Monográfiája az 1929/30-as évekre. Szerk és Kiadó hiv.Bp. 1930.
- KORABELI OKMÁNYOK a Győr-Moson-Sopron m. L. Mosonmagyaróvári Levéltárból.
- LANDESZMANN GY. – SCHWEITZER J: A magyar zsidóság a német megszállás és a deportáció kezdete között időszakban.
- MAJOR PÁL: Mosonymegye Monographiája. K: Mosonmegye Közönsége, 1878.
- Dr. MOLNÁR ERNŐ: Győr Munkásmozgalmá a II. Világháború Idején 1939-1945. Győr, 1984.
- Dr. NAGY Gyné MAJOROS Gy. A Városvédő E. 1987. Nov. 29-i ülésén tartott előadása.
- NAGYBACZONI NAGY V. Végzetes esztendő 1938-1945. Gondolat Bp. 1986.
- ORBÁN FERENC: Magyarország zsidó emlékei, nevezetességei. Panoráma, Bp. 1991.
- POLGÁRMESTERI HIVATALOK (Hegyeshalom, Mosonmagyaróvár) halotti anyakönyvében szereplő elhunyt munkaszolgálatosok.

- RANDOLPH L. BRAHAM: A Magyar Holocaust I-II. kötet. Gondolat Bp. 1988.
- REMÉNYI GYENES ISTVÁN: Ismerjük őket: Ex Libris Kiadó Bp. 1995.
- RÓNA-TAS ANDRÁS: A honfoglaló Magyar Nép. Balassi Kiadó 1996.
- SCHWARCZ SÁNDOR: Auschwitzzi szappan. Közli: Hajdú Bihari Napló 1995.júl.10.
- SCHÖNER ALFRÉD: A Németkeresztúri Shevra Könyv. Évkönyv 1985-1991. O.R.I. 1991.
- SZÁRAZ GYÖRGY: Történelem Jelenidőben. Magvető Könyvkiadó 1984.
- SZEGHALMY GYULA: Dunántúli vármegyék. 1938.
- SZÉCSY JÁNOS: Az ittfelejtett nép. Magyar Enciklopédisták Társasága. 1945.
- SZIRTES ZOLTÁN: Egy "szerencsés" munkásszárad. Kossuth Kiadó, Bp. 1985.
- SZITA SZABOLCS: Utak a pokolból. Magyar deportáltak az annektált Ausztriában 1944/45 Metalon Manager Iroda KFT. 1991.
- SZITA SZABOLCS: Halálérőd. A munkaszolgálat és a hadimunka történetéhez 1944-1945. Kossuth Könyvkiadó Áll.Könyvterj. 1989.
- SZITA SZABOLCS: Az 1944-1945 évi erődítési kényszermunka áldozatai Nyugat-Magyarországon. Holocaust Füzetek 6/1996.
- SZÚCS LAJOS: A Magyaróvári Timföld- és Műkorundgyár története 1933-1972. M.Tört. Társ. Üzemtört. Szekciója. 1972. Kiadó: Dr. Szekeres József.
- TUBA L.- LUKÁCS A. – BACSÓ A: Mosonmagyaróvár és vidéke munkásmozgalmának története 1919 aug. 1- 1945. K.MSZMP. Győr. 1982.
- ÚJVÁRI PÉTER: Magyar Zsidó Lexikon Budapest 1929.
- ÚJSÁGOK: Barátság, Dunántúli Hírlap, Győri Munkás, Győri Nemzeti Hírlap, Igaz Szó, Moson Vármegye, Szabad Mosonvármegye.
- VENETIÁNER LAJOS: A Magyar Zsidóság Története. Könyvért.V. Bp. Hasonmás K. 1986.
- ZUZANA BENUSKOVA és ZUZANA ZVAROVÁ: Rusovce. 1998. Szlovákia.
- ZSOLDOS ATTILA: Az Árpádok és alattvalóik Magyarország Története 1301-ig.

Tartalomjegyzék.

Előszó.....	1
A régmúlt időről.....	5
Haller János: Mosonvármegye Történelmi Földrajza.....	5
Orbán Ferenc: Magyarország Zsidó Emlékei, Nevezetességei.....	7
Elena Romero Castelló-Uriel Macías Kapón: A Zsidók és Európa 2000 év Története.....	12
Chaim Potok: Vándorlások a Zsidó Nép Története.....	25
Arthur Koestler: A Tizenharmadik Törzs,a Kazár Birodalom és Öröksége.....	26
Zsoldos Attila: Az Árpádok és Alattvalóik,Magyarország Története 1301-ig.....	39
Róna-Tas András: A Honfoglaló Magyar Nép.....	40
Hóman Bálint és Szekfű Gyula: Magyar Történet, a zsidóságról.....	48
Szász György: Egy Előítélet Nyomában, az antiszemitizmusról.....	54
Mihályi Ferenc: Mosonmagyaróvári Helytörténeti Füzetek IV. kötet, a mosonme- gyei zsidóságról a régi időkben.....	60
1549-ből származó zsidó köemlék a helyi múzeumban.....	62
1727-ből Mosonmegye zsidóságának latinnyelvű összeírása.....	63
A közel múltról.....	65
A Zsidó Nép Világtörténete.....	65
Major Pál: Moson Megye Monográfiája, a megye zsidó népessége.....	66
Venetiáner Lajos: A Magyar Zsidóság Története, az ország zsidó lakosságának Aránya.....	67
Országos Rabbiképző Intézet, Évkönyv 1985-1991, a Moson megyei zsidóság jelentősége.....	67
Ujvári Péter: Magyar Zsidó Lexikon, az oroszvári zsidókról.....	68
Fogarassy László: Ligetfalú és a Pozsonyi Hídő Története, az oroszvári hit- községről.....	68
Zuzana Benuskova és Zuzana Zvarová : Rusovce helytörténet Oroszvárról.....	68
Weisz László Jad Vasem.....	71
Szeghalmy Gyula: Dunántúli Vármegyék, mosoni szentegylet.....	72
Dr.Karácsony István: Darnózseli helytörténet, az 1889 évi hitközségi közgyűlés Mosonban.....	72
Békefi Ernő: Rajka helytörténete, a hitközségről.....	73
Fazekas Zoltán: Darnózseli izraelita temető, helytörténet.....	73
Egy volt mosoni zsidó polgárcsalád mindennapi élete.....	75
Gálosi Soma: Mosoni Emlékek.....	91
Szécsy János: Az Ittfelejtett Nép.....	96
Venetiáner Lajos: A magyar zsidóság története.....	99
Reményi Gyenes István: Ismerjük őket? 1848. március 20.....	99
Dr.Karácsony István: Darnózseli helytörténet, zsidók megkülönböztetése.....	99
Tuba László – Lukács Albin – Bacsó András: Mosonmagyaróvár és vidéke mun- kázmozgalmának története, antiszemitizmus 1919 után.....	100
Domán István: A Győri Izraelita Hitközség Története.....	102
Fogarassy László: Ligetfalú és a Pozsonyi Hídő Története.....	103
Scheiber Sándor: Évkönyv 1981/82, az Anschluss, a burgenlandi zsidók kiűzése 1938.....	103
A vészkorszak időszak, mit írtak.....	106
Mosonvármegye 1939.....	106
1942.....	112
1943.....	118
1944.....	119

Jánossy István: A repülés ABC-je, Dósa József repülőszázados naplójából, munkaszolgálatosok a fronton, 1943.	126
Nagybacsoni Nagy Vilmos: Végzetes Esztendők, a zsidó munkaszolgálatosokról	127
Mosonvármegye 1944	128
1945	133
Szabad Mosonvármegye 1945	134
1946	139
1947	140
Barátság 1947.....	143
Győri Nemzeti Hírlap 1944	144
1945	150
Dunántúli Hírlap 1944	153
Győri Munkás 1945	154
1948	156
1946	157
1947	166
1948	167
Igaz Szó 1946	167
Tuba László-Lukács Albin-Bacsó András: Mosonmagyaróvár és vidéke munkásmozgalmának története 1919-1945. A zsidóüldözés Mosonmagyaróváron és a járásban	169
Dr.Molnár Ernő: Győr Munkásmozgalma a II. világháború idején 1938-1945, a győri Budai úti barakkok	175
Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez (iratok a Győr-Moson-Sopron megyei Levéltárból I. Füzet)	177
Berkes Tímea: A Győr-Moson-Pozsony vármegyei zsidók története 1944-ben (Holocaust Füzetek 5/1996)	185
Kerekes Sámuel-Enyedi Barnabás: Győr-Moson-Pozsony közigazgatásilag Egyesülre Egyesített Vármegyék és Győr Törv.hat. jogú sz. kir. város Részletes Ismeretője és Monográfiája az 1929-1930 évekre. Szeghalmy Gyula: Dunántúli Vármegyék 1938. (zsidókról kivonatolva)	191
Vészkorszak a rendeletek tükrében.....	203
Győr-Moson-Sopron megyei Levéltári Ig. Mosonmagyaróvár-i Levéltára	203
Névjegyzék a zsidók összeírásáról	
Mosonmagyaróvár	206
Cikolasziget	229
Darnózseli	230
Lipót	231
Kisbodak	231
Magyarkimle	231
Horvátkimle	232
Dunakiliti	232
Halászi	232
Máriakálnok	233
Hegyeshalom	233
Levél	234
Lébény	234
Mecsér	235
Mosonszentjános	236
Mosonszentpéter	237
Mosonszentmiklós	237
Pusztasomorja	238
Oroszvár	238
Rajka	239
Névjegyzék a mosonmagyaróvári gettóba be nem szállított rajkai zsidókról	256
Kimutatás: Mosonmagyaróváron szabadipart önállóan üzött zsidó iparosokról	258
Kimutatás: a magyaróvári járásban szabadipart önállóan üzött zsidókról	260

Vészkorszak a munkaszolgálatosokról	280
A Keleti Fronton elveszett munkaszolgálatosok névjegyzéke	281
H. A. emlékezése Fischer Béla munkaszolgálatosra	282
K. Gy. túlélő munkaszolgálatos visszaemlékezéséből	283
Gerstmann Péter munkaszolgálatos emlékezése	283
Kovács János munkaszolgálatos emlékezése	285
Weiner Andor munkaszolgálatos emlékezése	285
Breuer Jenő munkaszolgálatos emlékezése	288
Gróf István munkaszolgálatos emlékezése	290
Összefoglaló névjegyzék a munkaszolgálatosokról	291
A Mosonmagyaróvári Lengyárban dolgoztatott munkaszolgálatosokról az Egy “szerencsés” munkásszázad, Szirtes Zoltán könyve alapján	307
A Kühne Mezőgazdasági Gépgyárban dolgoztatott munkaszolgálatosok névjegy- zéke	319
Rosenberger József munkaszolgálatos emlékezése	320
Rehberger Imre munkaszolgálatos emlékezése	322
V.B. emlékezése a helyi kórházban foglalkoztatott munkaszolgálatosokról	324
A kórházban ápolott munkaszolgálatosokról	324
A túlélők emlékeznek	326
Buzási (Breiner) Árpád	326
Back László	332
Részletek két túlélő emlékezéséből	342
Breuer Jenő	346
Lici Cimber (Adler Alíz)	350
Eredics Tamás	351
Fonyó (Feigelstock) Zsigmond	352
Feigelstock Zsigmondné (sz. Seiden Frida) leveleigől	359
Gróf István	358
Krausz Ernőné sz. Grotta Margit	359
Löwin Miklós	366
Rábl Ferencné (Scheiber Ella)	367
Róth (Erdélyi) Jolán	369
Szende László	371
Szigeti Béla, Szigeti Béláné sz. Fleischmann Teréz	372
Varga Erzsébet, Varga Rozália	373
Villányi Ferencné sz. Gróf Jolán	374
Weisz Gizella	376
Weisz László	379
Akik még emlékeznek	383
Benki Éva	383
Back Irén	383
Bertalan József	391
Badics Rozália	391
B. Á-né (C.I.)	392
Böröndi József	392
Csáki Lajos	393
Farkas Panki	394
Frantz Erzsébet	394
Fléhner József	395
Geiszbühl Erna	395
Hafner Aranka	396
Gondár Lajos	396
Szücs László	397
Hollóssy Anna	397
Husz János	398
Jancsó Benedek	399
Kettner Emma	401

Kiss Imre és felesége, Rösich Erzsébet emléke	402
Lencse Rudolf	402
Mayerbeck László	404
Máthé Edit	406
Mészáros Mihály	406
Németh Ferencné sz. Gósi Mária	411
N. M.	411
Papp Lajosné sz. Rizinger Ilona	412
F. G.	413
Polgár Erzsébet	413
Proity Margit	414
Pottyondy Károly	415
R. M.	415
Alice	416
Sáling Lászlóné sz. Kovács Jolán	417
Schöpf Éva	418
Schmidt Márton	421
Szabó Teréz	423
Szücs Lajos	423
T. O.	427
Tóth Vendelné sz. Varga Etelka	428
Horváth Imre	429
Nagy Dezső	429
Zöldligeti Henny	430
X. Y.	431
W. Z.	432
A vészkorszak után	435
A Rajkáról származó elpusztított zsidók névsora	437
A rajkai Hitközséghez tartozó falvak halottai	439
A mosonmagyaróvári Hitközség megalakulása 1945 után.....	440
A mosonmagyaróvári zsidótemetőben lévő emléktáblákon szereplők nevei	440
A későbbi időkben ismertté vált elpusztítottak	447
A Mosonmagyaróváron átvonulók közül meghaltak név szerint	448
A Hegyeshalomban elpusztultak	449
A Mosonszentmiklóson exhumáltak ismertté vált névsora	454
1949-ben újjáalakult a Hitközség	456
A mosoni izraelita temető helyreállítása	461
Emléktábla létesítése az üldözések emlékére	462
Új elnök a mosonmagyaróvári Izraelita Hitközség élén	468
Utószó	470
Kiegészítések a mosoni zsidóság emlékeihez, emlékezéseihez	473
Vass Márta.....	473
Császárreáti visszaemlékezés.....	477
H. F.-né sz. Horváth Erzsébet.....	479
Rujder Márton.....	481
Herczegh József.....	482
Szeiler Erzsébet.....	486
Palkovits Etelka.....	486
Tell Ilus.....	487
Samú Ida.....	488
Blaskovits Béláné sz. Nusser Ilona.....	490
E. E.....	491
Kiss Ilus.....	492
B. Gy.....	493

Kiss János.....	494
Sol Gráf (Gróf Zoltán).....	496

Még mindig válaszokra várunk!.....	502
------------------------------------	-----

Felhasznált irodalom	
----------------------------	--

Tartalomjegyzék	
-----------------------	--

Mosoni6. fájl 1-105. oldal.

Mosoni7. fájl 106-200. oldal.

Mosoni8. fájl 201-324. oldal.

Mosoni9. fájl 325-428. oldal.

Mosoni10. fájl 429-473. oldal.

Kiegészítések fájl 473-505. oldal.

Megjegyzés: az olvasókönyv oldalszámaira hivatkozás esetén egy-egy oldal eltérés előfordulhat, vagy oldalkezdsnél az előző oldal végéről ismétlés, a szövegszerkesztő bizonytalan működése miatt.

Az anyaggyűjtést és feldolgozást folytatjuk és a most elkészített anyagot újabb anyag összegyűlése után, kiegészítjük.

Kézirat

EMLÉKEK ÉS EMLÉKEZÉSEK A MOSONI ZSIDÓSÁGRÓL

Üldözésük és szenvedéseik az
1938-1945. években

Kovács Sándorné Back Irén és
Kovács Sándor

Tilos bármi módon másolni, vagy felhasználni!
Mosonmagyaróvár. 2007.